

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

عمر الکرما
علیه السلام

www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

آشناپے با

احکام، اسرار و معارف عمرہ

میڈم دانش آموزان

روزانہ برکت پبلشرز

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آشنایی با احکام، اسرار و معارف عمره

نویسنده:

روزبه برکت رضایی

ناشر چاپی:

مشعر

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۱۰	آشنایی با احکام، اسرار و معارف عمره
۱۰	مشخصات کتاب
۱۰	بخش اول: آداب سفر عمره
۱۰	اشاره
۱۴	ادای حقوق
۱۵	اخلاق مسافرت
۱۹	بخش دوم: آشنایی با عربستان
۱۹	موقعیت جغرافیایی
۱۹	آب و هوا
۲۰	پایتخت و شهرهای مهم این کشور
۲۱	جمعیت
۲۱	تقویم، ساعت و پول
۲۳	آداب و رسوم
۲۶	نظام آموزشی
۲۷	نظام سیاسی
۳۰	بخش سوم: آثار اسلامی مکه و مدینه منوره
۳۰	[مدینه منوره]
۳۰	فصل اول: شهر پیامبر
۳۵	فصل دوم: مسجد النبی
۳۵	اشاره
۳۶	الف- روضه شریفه
۳۷	ب- ستون‌های مسجد نبوی

- ج- درهای مسجد النبی ۳۸
- د. ایوان صفه ۳۹
- فصل سوم: بهشت بقیع - ۴۰
- فصل چهارم: مسجدهای معروف مدینه ۴۳
۱. مسجدهای هفتگانه: ۴۳
۲. مسجد قبا ۴۵
۳. مسجد مباحله ۴۶
۴. مسجد غمامه ۴۷
۵. مسجد شجره ۴۸
- فصل پنجم: احد ۴۹
- مکه معظمه ۵۲
- اشاره ۵۲
- فصل اول: مسجد الحرام ۵۳
- اشاره ۵۳
- کعبه ۵۴
- حجر الأسود ۵۵
- حجر اسماعیل ۵۷
- مقام ابراهیم ۵۷
- صفا و مروه «۱» ۵۸
- فصل دوم: آثار مذهبی مکه ۶۰
- غار حرا ۶۰
- غار ثور ۶۱
- شعب ابی طالب ۶۱
- قبرستان ابوطالب ۶۲

۶۲	صحرائ عرفات
۶۳	مشعر الحرام
۶۴	سرزمین منا
۶۷	بخش چهارم: احکام و مناسک
۶۷	فصل اول: اعمال عمره مفرده
۶۷	اشاره
۶۷	۱. احرام
۷۲	۲. طواف
۷۵	۳. نماز طواف
۷۶	۴. سعی بین صفا و مروه
۷۸	۵. تقصیر یا حلق
۷۹	۶ و ۷. طواف نساء و نماز آن
۸۰	فصل دوم: محرمات احرام
۸۰	اشاره
۸۱	محرمات مشترک
۸۳	محرمات مخصوص مردان
۸۴	محرمات مخصوص بانوان
۸۵	فصل سوم: چند نکته درباره نماز در مکه و مدینه
۸۹	بخش پنجم: معارف عمره
۸۹	اشاره
۹۰	احرام؛ همگام با سپید جامگان
۹۲	لیبک، پاسخ به دعوت خداوند
۹۳	طواف، همگام با فرشتگان
۹۷	نماز، گفت وگو با خدا

- ۱۰۰ ..... سعی، حرکت به سوی خوبیها
- ۱۰۲ ..... تقصیر؛ زدودن بدیها
- ۱۰۲ ..... طواف وداع؛ پایان سفر و آغاز رسالت
- ۱۰۶ ..... زمزمه‌های وداع
- ۱۰۷ ..... خداحافظ ای کعبه
- ۱۰۹ ..... بخش ششم: نکته‌ها و تجربه‌ها
- ۱۲۴ ..... بخش هفتم: ادعیه و زیارات
- ۱۲۴ ..... زیارت پیامبر اعظم (ص)
- ۱۴۰ ..... زیارت ائمه بقیع
- ۱۴۸ ..... دعای اشواط طواف
- ۱۴۸ ..... اشاره
- ۱۴۸ ..... دعای دور اول
- ۱۵۱ ..... دعای دور دوم
- ۱۵۲ ..... دعای دور سوم
- ۱۵۴ ..... دعای دور چهارم
- ۱۵۵ ..... دعای دور پنجم
- ۱۵۶ ..... دعای دور ششم
- ۱۵۷ ..... دعای دور هفتم
- ۱۶۰ ..... دعای اشواط سعی
- ۱۶۰ ..... دعای دور اول از صفا به مروه
- ۱۶۵ ..... دعای دور دوم از مروه به صفا
- ۱۶۹ ..... دعای دور سوم از صفا به مروه
- ۱۷۳ ..... دعای دور چهارم از مروه به صفا
- ۱۷۷ ..... دعای دور پنجم از صفا به مروه

- ۱۸۱ ..... دعای دور ششم از مروه به صفا
- ۱۸۵ ..... دعای دور هفتم از صفا به مروه
- ۱۸۹ ..... درباره مرکز

آشنایی با احکام، اسرار و معارف عمره

مشخصات کتاب

سرشناسه: برکت رضایی، روزبه، ۱۳۵۲ -
 عنوان و نام پدیدآور: آشنایی با احکام، اسرار و معارف عمره: (ویژه دانش آموزان) / روزبه برکت رضایی.
 مشخصات نشر: تهران: مشعر، ۱۳۸۷.
 مشخصات ظاهری: ۱۴۳ ص. ۹×۱۹/۵ س.م.
 شابک: ۸۰۰۰ ریال ۹۷۸-۹۶۴-۵۴۰-۱۴۵-۸:
 وضعیت فهرست نویسی: فیپا
 موضوع: حج.
 موضوع: حج عمره.
 موضوع: زیارتگاه‌های اسلامی -- عربستان سعودی -- مکه.
 موضوع: زیارتگاه‌های اسلامی -- عربستان سعودی -- مدینه.
 موضوع: عربستان سعودی.
 رده بندی کنگره: BP۱۸۸/۸/ب۵۴۴/۱۳۸۷
 رده بندی دیویی: ۲۹۷/۳۵۷
 شماره کتابشناسی ملی: ۱۳۱۹۵۵۸
 ص: ۱

بخش اول: آداب سفر عمره

اشاره

ص: ۳۰

«حج» و «عمره» از باشکوه‌ترین برنامه‌های عبادی، سیاسی و اجتماعی اسلام است و یک دوره کلاس خداشناسی است. سفر حج انسان را از فقر و نداری بیمه می‌کند و باعث بخشیده شدن گناهان میشود. پیامبر خدا (ص) فرمودند: «حاجیان و عمره‌گزاران، میهمانان خدایند. خداوند ایشان را دعوت کرده و آنان به این دعوت پاسخ مثبت داده‌اند و از خداوند خواسته‌ای داشته‌اند و او عطایشان کرده است.»

ص: ۴

یا رب، تو خواندی، آمدیم دل را ستاندى، آمدیم
 عشق و ولای کعبه را بر دل نشاندى، آمدیم
 یارب ندایت را ز جان لیبک گویان آمدیم
 جان را رساندیم، آمدیم در خود نماندیم، آمدیم
 دل را ز هر وابستگی یکجا تکاندیم، آمدیم [\(۱\)](#)»

امام صادق (ع) نیز فرموده‌اند: «حج گزار تا زمانی که خودش را به گناه آلوده نکرده، نورانیت حج با او هست.» اگر کسی پیش از سفر، خود را از آلودگی‌ها پاک کند و آگاهانه حج بگذارد، این سفر بر او تأثیر می‌گذارد و با تحوّل روحی و اخلاقی به دیارش باز می‌گردد.

۱- ۱. شعر از استاد جواد محدثی.

ص: ۵

ادای حقوق

پیش از حرکت و بستن بار سفر، باید نگاهی به اعمال و کارهای گذشته خود بیندازیم که در کجا کوتاهی کرده و به وظیفه خود عمل نکرده ایم و کجای کارمان درست است؟ کدام عبادت و دستور خدا را انجام نداده ایم و از ما «قضا» شده که باید آن را جبران و قضا کنیم. اگر مالی از دوستی یا همسایه‌ای نزد ماست و او راضی نیست، آن را به وی برگردانیم. اگر دوستی، همسایه‌ای قوم و خویشی و یا ناظم و معلّمی از ما دلخور و ناراحت است، از وی حلالیت بخواهیم. رضایت خواهر، برادر و به خصوص پدر و مادر را جلب کنیم و بر دستانشان، با مهر و محبت بوسه زنیم.

ص: ۶

در آغاز سفر، دو رکعت نماز به جا آورده، از خداوند بخواهیم که ما را در شمار نمازگزاران قرار دهد و در این سفر معنوی، خوبی‌ها و هدایت‌ها و راهنمایی‌هایش را بر ما فرو فرستد.

هنگام خداحافظی، دلها میشکند و آن لحظه، بهترین لحظه دعا است، پس آن هنگام برای همه دعا کنیم! «سفر را با صدقه آغاز کنیم و برای رفع نگرانی خود، «آیه الکرسی» (۱) بخوانیم.

اخلاق مسافرت

از کارها و تصمیمات بسیار مهم در سفر، انتخاب همسفر خوب و نیز رعایت اخلاق و آداب معاشرت با همسفران است.

از کارهایی که رعایت آنها در سفر بسیار ضروری است، عبارتاند از:

۱. «نظم و هماهنگی»؛ پیامبر (ص) فرمود: «کسی که با همسفران رفتار بد دارد، با ما نیاید.»

۱- آیات ۲۵۵ تا ۲۵ ع سوره بقره را آیه الکرسی گویند.

ص: ۷

۲. «حسن خلق»؛ فرموده پیامبر (ص) است که: «با چهره گشاده با برادرانت برخورد کن.»

از مصادیق حسن خُلق، داشتنِ صبر، حوصله، گذشت، تواضع، پاکدامنی، مهربانی، سازش، مدارا و پرهیز از بیهوده‌گویی، لغو و غیبت است و ....

۳. «مشورت»؛ با مریبان و مسؤولان کاروان در هر مسأله‌های مشورت کنید تا از تجارب آنان بهره‌مند گردید.

۴. «پرهیز از عجله و شتاب»؛ پیامبر (ص) فرمودد: «آرامش در کارها، از جانب خدا است و عجله و شتاب از [کارهای شیطان است.»

۵. «خنده‌رو بودن با همراهان و همسفران»؛ امام باقر (ع) فرمود: «خنده‌رو برخورد کردن با برادر مؤمن، پاداش و ثواب دارد و در نزد خداوند عبادت و پرستشی بهتر از شاد کردن و خنداندن دیگران نیست.»

۶. «خدمت به دیگران»؛ امام صادق (ع) به کسی که دوستش در مدینه بیمار شده بود، فرمودند: «نشستن تو در کنار او، برتر و بالاتر از نماز خواندن در مسجد است.»

ص: ۸

(ع). «چشم پوشی از لغزش‌ها و خطاها»؛ سیره اهل بیت: آن بود که از لغزش‌ها و خطاهای دیگران چشم می‌پوشیدند و یا با تذکر و راهنمایی، اصلاحش می‌کردند.

۸. «صبر و بردباری در برابر مشکلات و سختی‌های سفر»؛

جمال کعبه چنان می‌دواندم به نشاط که خارهای مگیلان، حریر می‌آید

(ص). «نوشتن خاطره»؛ شاید چنین سفری در دوران جوانی تنها یک‌بار برای ما پیش آید و معلوم است که تمام لحظه‌ها و خاطرات آن، همواره با ما خواهد بود؛ پس چه خوب است که از این سفر، یادگاری ماندگار تهیه کنیم و از صحنه‌هایی که می‌بینیم، نکته‌های آموزنده و به‌یادماندنی که با آنها برخورد می‌کنیم، وضعیت مکان‌ها، آثار و احساسی که در این سفر داریم، داستان، تحلیل وضعیت مسلمانان و ... همه را بنگاریم تا دیگران نیز بخوانند و بدانند.

بخش دوم: آشنایی با عربستان

موقعیت جغرافیایی

عربستان، جزو کشورهای قاره آسیاست که در منطقه سوق الجیشی و استراتژیک خاورمیانه قرار دارد و دو میلیون و بیست و چهار هزار (۲۲۴۰۰۰۰) کیلومتر مربع مساحت دارد. از شمال با اردن و عراق، از جنوب با یمن و عمان، از شرق با کویت، بحرین، قطر، امارات و خلیج فارس هم مرز است و از غرب به دریای سرخ محدود می‌شود.

آب و هوا

کشور عربستان از خشکترین و گرمترین مناطق دنیاست. هوای عربستان در تابستان بسیار گرم و در زمستان معتدل است. در این کشور حتی یک رودخانه دائمی وجود ندارد و بارندگی نیز بسیار کم است.

پایتخت و شهرهای مهم این کشور

پایتخت عربستان، «ریاض» است. پس از ریاض، جده (پایتخت سابق) مهمترین شهر سیاسی این کشور است و پس از جده، شهر «طائف»، در درجه سوم از اهمیت سیاسی قرار دارد.

شهرهای مهم دیگر این کشور عبارتاند از:

«مکه» و «مدینه»، که از شهرهای مهم مذهبی این کشورند.

«دمام»، «جبیل»، «ینبع» و «جده» از شهرهای مهم صنعتی و تجاری آن می باشند.

و «طائف»، «بریده» و «تبوک» که از شهرهای مهم کشاورزی به شمار می روند.

تقسیمات کشوری

عربستان به سیزده منطقه یا استان تقسیم شده است و در هر منطقه (استان)، امیری به حکم پادشاه نصب می گردد. این مناطق عبارتاند از:

ص: ۱۲

۱. ریاض، ۲. شرقیه، ۳. مکه مکرمه، ۴. مدینه منوره، ۵. حائل، ۶. القصیم، ۷. تبوک، ۸. الباحه، ۹. عسیر، ۱۰. نجران، ۱۱. جوف، ۱۲. جیزان، ۱۳. الحدود الشمالی.

جمعیت

جمعیت عربستان بیست و دو میلیون (۲۲۰۰۰۰۰۰) نفر است که از این تعداد، شانزده میلیون بومی و شش میلیون نفر خارجی هستند که برای کار به این کشور آمده‌اند. عربستان، حدود یک و نیم میلیون شیعه دارد که بیشتر آنان، در مناطق «احساء»، «قطیف»، «ظهران»، و «مدینه» (۱) ساکناند.

تقویم، ساعت و پول

تقویم رسمی عربستان بر اساس ماه‌های هجری قمری است.

۱-۱. در مدینه ۳۰ هزار شیعه زندگی می‌کنند؛ برخی از شیعیان مدینه در منطقه «نخاوله» سکونت دارند. رهبر شیعیان مدینه جناب آقای شیخ عمری است و نمازهای جماعت در مجرمتعلق به شیعیان برگزار می‌گردد. حضوریک وعده نماز جماعت مغرب و عشاء در آن مکان خاطره‌ای به یاد ماندنی خواهد بود.

ص: ۱۳

زمان در این کشور، سه ساعت جلوتر از «گرینویچ» است؛ به این ترتیب اختلاف ساعت عربستان با ایران در پاییز و زمستان سی دقیقه و در بهار و تابستان (به علت جلو کشیدن ساعتها) یک ساعت و سی دقیقه است.

ساعت کار بیشتر مراکز دولتی از ۷/۳۰ تا ۱۴/۳۰ است؛ البته کارکنان بیشتر شرکتها و مؤسسه‌های خاص و بانک‌ها در دو نوبت صبح از ۸ تا ۱۳ و عصر ۱۶ تا ۱۹ کار میکنند؛ با این همه، هنگام برگزاری نماز، همه مکان‌های دولتی و تجاری تعطیل میشود.

واحد پول عربستان، «ریال» است. اسکناس‌های رایج این کشور ۱۰، ۲۰، ۵۰، ۱۰۰، ۲۰۰ و ۵۰۰ ریالی می باشد و سکه‌های رایج آن ۱۰، ۲۵ و ۵۰ هلله (۱)»

و یک ریالی است.

اکنون، یک دلار آمریکا برابر ۳/۷۵ ریال سعودی و هر ریال سعودی برابر ۲۵۰ تومان ایران است.

۱-۱. هر ریال عربستان برابر ۱۰۰ هلله است.

ص: ۱۴

آداب و رسوم

- آداب و رسوم این کشور آمیخته‌ای از سنت‌های قبیله‌ای و اسلامی است؛ اکنون به برخی از آنها اشاره می‌شود:
- مردان، بیشتر لباس سفید بلند «(۱)» میپوشند و برای پوشاندن سر، از پارچه خط دار قرمز یا سفید استفاده می‌کنند.
  - جز علمای مذهبی «(۲)» بقیه مردم روی سرپوش خود، حلقه‌های مشکی «(۳)» می‌پیچند.
  - مردم، یکدیگر را با نام کوچک صدا می‌زنند و الفاظی مانند «سید» و «سیده» نیز به کار می‌برند.
  - سلام کردن نزد مردم این کشور لازم و پاسخ به آن واجب شمرده می‌شود؛ به‌گونه‌ای که ورود به هر مکانی بدون سلام، بی‌ادبی تلقی می‌شود.

۱-۱. دشداشه.

۲-۲. شیخ یا مطوع

۳-۳. عقال

ص: ۱۵

- دست دادن در هنگام ملاقات، عملی پسندیده و نوعی اظهار محبت و صمیمیت است.
- حضور زنان و دختران در محافل عمومی و حتی مساجد، بسیار کم و محدود است. از اواخر دوره ابتدایی، علاوه بر پوشیدن چادر عربی، پوشاندن دست‌ها و صورت دختران اجباری است.
- در ازدواج، به رأی و نظر دختران اهمیت زیادی نمیدهند و داماد باید افزون بر مهریه، مبلغ قابل توجهی به پدر عروس بپردازد.
- بانوان مجاز به رانندگی خودرو نیستند و استخدام آنان در اداره‌ها و فروشگاه‌ها ممنوع است.
- ورزش شترسواری، اسب سواری، شکار، صحرا نشینی و رقص شمشیر مورد علاقه مردم این دیار است.

ص: ۱۶

- نامهای افراد، بیشتر اسلامی است و در گفت‌وگوهای روزانه، نام خداوند، شکر، طلب رحمت، روزی، هدایت و عاقبت به خیری، فراوان به گوش می‌خورد و نفرین و دشنام به یکدیگر بسیار کم است.
- پخش اذان از مناره‌های مساجد، اهمیت دادن به نماز و حضور در نمازهای جماعت، تعطیل کردن بازار به هنگام نماز و حفظ ظواهر اسلامی، از آداب و رسوم نیکوی مردم این کشور است.
- حضور در بازار هنگام نماز و رعایت نکردن ظواهر اسلامی، به خصوص «حجاب» را بسیار زشت و ناپسند می‌دانند.
- رادیو و تلویزیون؛ عربستان، دارای سه کانال رادیویی و دو کانال تلویزیونی است.

ص: ۱۷

نظام آموزشی

مدارس پسرانه و دخترانه عربستان دو نوع است: دولتی؛ در مدارس دولتی ثبت نام رایگان است. ملی؛ این مدارس با دریافت شهریه‌های مختلف، از کیفیت بالا برخوردارند. همچنین، تعدادی مدرسه دخترانه، جهت حفظ قرآن کریم مشغول به کار هستند. اکنون دوران تحصیل در این کشور ۱۲ سال است که به جز پیش دبستانی، به سه مرحله ابتدایی (از ۶ تا ۱۲ سالگی)، متوسطه یا میانی (از ۱۲ تا ۱۵ سالگی)، ثانویه یا دبیرستان (از ۱۵ تا ۱۸ سالگی) تقسیم می‌شود. دوره آموزش دبیرستان سه سال است که بعد از سال اول، دانش آموزان به دو گروه علوم و هنر تقسیم می‌شوند؛ البته مدارس صنعتی، بازرگانی و کشاورزی نیز در عربستان وجود دارد که دانش آموزان پس از طی دوره میانی، می‌توانند تحصیلات خود را در این مدارس ادامه دهند.

ص: ۱۸

سال تحصیلی در عربستان از اواخر سپتامبر؛ یعنی اوایل مهر آغاز شده و در اواخر ژوئن؛ یعنی اوایل تیر ماه به اتمام می‌رسد. سال تحصیلی به دو دوره نیم سال اول و دوم تقسیم می‌گردد. عربستان سعودی دارای هشت دانشگاه دولتی است؛ گفتنی است در عربستان کنکور وجود ندارد و معدل دبیرستان، ملاک پذیرش در دانشگاه‌ها است. در حال حاضر، ۱ ۵۰۰۰۰۰ پسر و ۱۳۰۰۰۰۰ دختر در این کشور مشغول به تحصیل هستند.

نظام سیاسی

حکومت عربستان به دلیل انتساب به سعود، پدر محمد اولین حاکم این خاندان - که بر اساس پیمان با محمد بن عبدالوهاب، حکومت نوینی پی افکند - حکومت «آل سعود» نامیده شد. همچنین بر اساس انتساب به عبدالوهاب آیین مذهبی آن، «وهابیت» (۱) لقب گرفت.

۱-۱. «وهابیت» گرایشی افراطی و خشک است؛ سابقه این آیین به دو قرن قبل بر می‌گردد و نشانه‌های دست استعمار انگلیس در تشکیل آن دیده می‌شود. حمله به شهر کربلا و به شهادت رساندن زائران سید الشهداء و غارت حرم آن امام، حملات مکرر به نجف اشرف، تخریب ضریح ائمه بقیع در مدینه و به شهادت رساندن زائران ایرانی در سال ۱۳۶۶ در کارنامه آنان ثبت است.

ص: ۱۹

ملک عبدالعزیز از پادشاهان آل سعود، در سال ۱۹۵۳ م. درگذشت و بنا به وصیت وی، پسرانش به ترتیب سن، به پادشاهی می‌رسند. «(۱)»

نظام سیاسی عربستان پادشاهی است و ریاست هیأت دولت، قوه مقننه و قضاییه، بر عهده پادشاه می‌باشد. نمایندگان مجلس این کشور را پادشاه انتخاب می‌کرد و در سال ۱۳۸۳ هجری، مردم نیز برای نخستین بار نمایندگان خود را برگزیدند. هیأت وزیران ۴۰ نفر عضو دارد که این اعضا نیز از سوی پادشاه برگزیده میشوند.

۱-۲. ملک عبدالعزیز، شش پسر داشت که ملک فهد، چهارمین پسر وی بود که در سال ۱۳۸۴ درگذشت. اکنون ملک عبدالله، پنجمین پسر عبدالعزیز، پادشاه عربستان است و ملک سلطان نیز، ششمین پسر و ولیعهد می‌باشد.

بخش سوم: آثار اسلامی مکه و مدینه منوره**[مدینه منوره]****فصل اول: شهر پیامبر**

شهر یثرب، بعد از ورود پیامبر خدا (ص)، مدینه النبی یا به اختصار، «مدینه» نامیده شد. این شهر در شمال مکه واقع است. در سال یازدهم بعثت، پیامبر (ص) اسلام را به شش نفر از قبیله «خزرج» - که با قبیله «اوس» جنگ‌های دیرینه‌ای داشتند - عرضه کرد. در سال بعد، یازده نفر از مردم یثرب در عقبه منا، به محضر آن حضرت آمدند و با ایشان پیمان بستند. در سال سیزدهم نیز ۲۷ نفر از بزرگان آن شهر مجدداً در عقبه منا به حضور پیامبر (ص) رسیده، ضمن پذیرش اسلام، از ایشان دعوت کردند تا به یثرب بیاید و رهبری این شهر را بر عهده گیرد.

ص: ۲۲

در نخستین شب از ماه ربیع الأول سال چهاردهم بعثت، پیامبر (ص) عازم یثرب شد و علی (ع) در بستر آن حضرت خوابید؛ این شب در تاریخ به «لیله المبیّت» معروف است. «(۱)»

پیامبر (ص) و همراهانش در روز دوشنبه، ۱۲ ربیع الأول به دهکده قبا وارد شدند و تا آخر هفته، به انتظار علی (ع) و مادرش فاطمه بنت اسد و فاطمه زهرا ۳ و فاطمه، دختر حمزه بودند.

علی (ع) در حالی وارد روستای قبا شد که خون از پاهای مبارکش می‌چکید؛ پیامبر تا چشمش به پاهای مجروح علی افتاد، اشک از دیدگانش جاری شد و او را در آغوش گرفت.

پیامبر خدا در روز جمعه، ۱۶ ربیع الأول، به سوی مدینه حرکت کرد و در میان راه (۵۰۰ متری قبا) نخستین نماز جمعه اسلام را اقامه کرد. در فضیلت مدینه، از پیامبر خدا (ص) روایات بسیاری نقل شده است.

۱-۱. خداوند متعال در سوره بقره آیه ۲۰، این عمل امیر مؤمنان را ستوده است.

ص: ۲۳

رسول الله، این شهر را مانند مکه حرم قرار داد و فرمود: «بارخدایا! ابراهیم بنده تو و رسول تو، مکه را حرم قرار داد، من نیز مدینه را حرم قرار می‌دهم.»

در فضیلت مدینه همین بس که پیامبر پس از فتح مکه، با اینکه می‌توانستند در آن شهر مقدّس و زادگاه خویش ساکن شوند، ولی به مدینه بازگشتند و مدفن و مضع خود را در این شهر قرار دادند.

گذر بر خاطره‌های این شهر، حالت معنوی خاصی در انسان ایجاد می‌کند و با تاریخ پر افتخار اسلام پیوند می‌زند.

این شهر، بوی عطر حضور پیامبر را دارد. آنگاه که گام بر زمین آن می‌گذاریم، احساس غریبی می‌گویید: اکنون گام در جای پای پیامبر خواهی گذاشت!

ص: ۲۴

مدینه، نخستین شهری است که حکومت اسلامی در آن تشکیل گردید.

شهری که بیشترین آیات حقوقی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و اخلاقی در آن نازل شد. دو سوّم قرآن در این شهر، بر سینه پیامبر فرود آمد.

در این شهر، شاگردان مکتب امام صادق (ع) علم را به روی جهانیان گشودند.

در این شهر، ۱۰ نفر از چهارده معصوم؛ یعنی از امام حسن مجتبی تا امام حسن عسکری: متولد شدند.

در این شهر، فرزندان پیامبر به شهادت رسیدند؛ جنازه مبارک امام حسن مجتبی تیر باران شد. فاطمه زهرا ۳ در آنجا کتک خورد و اشکها ریخت و خطبه‌ها خواند ...

در این شهر، خود را غریب احساس نمی‌کنید و تنها هنگام وداع از مدینه، غمی سنگین دل را فرا خواهد گرفت.

ص: ۲۵

سلام ای وادی در غم نشسته سلام ای شهر دل‌های شکسته
سلام ای گنبد خضرای احمد سلام ای تربت زهرای اطهر
سلام ای مطلع خورشید ایمان سلام ای مدفن پاک امامان

ص: ۲۶

فصل دوم: مسجد النبی

اشاره

نخستین اقدام پیامبر خدا (ص) در مدینه منوره، ساختن مسجد بود که به مسجد النبی معروف است. آن حضرت، خود در ساخت مسجد کار می‌کرد و نخستین سنگ بنای مسجد را با دست مبارک خود گذاشت. این مسجد از شریف‌ترین مساجد بوده و پیامبر در باره نماز خواندن در آن فرموده‌اند: «ثواب نماز در مسجد من، در پیشگاه خداوند، برابر با ده هزار نمازی است که دیگر مساجد خوانده می‌شود، جز مسجد الحرام، که نماز در آن، برابر با صد هزار نماز است.»

ص: ۲۷

قسمت‌های مختلف مسجدالنبی (ص)

الف- روضه شریفه

روضه، فضیلت زیادی دارد. در حدیثی از پیامبر (ص)، به عنوان باغی از باغ‌های بهشت معرفی شده است؛ «مَا بَيْنَ قَبْرِی وَ مِثْبَرِی رَوْضَةٌ مِنْ رِیَاضِ الْجَنَّةِ».

محدوده روضه، از خانه پیامبر تا منبر و از دیوار محراب تا چهارمین ستون است. ستون‌های روضه امروزه به رنگ صورتی و خطوط طلایی است؛ طول آن بیست و دو و عرض آن پانزده متر است.

در محدوده روضه مطهره، سه مکان مقدس دیگر نیز وجود دارد که عبارت‌اند از:

۱. مرقد مطهر پیامبر؛ حضرت رسول (ص) در همان حجره‌ای که وفات یافت، دفن گردید و امروزه گنبد سبزی (قبره الخضراء) بر روی آن ساخته‌اند. «(۱)»

۱-۱. در حجره طاهر، محلی است به عنوان قبر فاطمه زهرا ۳. در مورد محل دفن حضرت فاطمه چند احتمال وجود دارد و بنا بر روایات اهل بیت: خانه حضرت، مقبره آن بزرگوار معرفی شده است؛ هر چند خواندن زیارت حضرت در قبرستان بقیع سفارش شده است. آری، قبر گمشده فاطمه ۳ یکی از اسرار تشیع است و همواره این پرسش مطرح بوده است که چرا اهل بیت: قبر مادر خود را معرفی نکرده‌اند؟ و راز شهادت آن الگوی انسانیت درسی برای آیندگان است.

یا فاطمه من عقده دل وا نکردم گشتم مزار یار را پیدا نکردم

ص: ۲۸

۲. منبر؛ منبر موجود در مسجد النبی ۱۲ پله دارد که از قرن دهم در جایگاه منبر پیامبر گذاشته شده است. «(۱)»
۳. محراب؛ پیامبر خدا (ص) در آنجا نماز می‌گزارد و اکنون بر بالای آن، این عبارت نوشته شده است: «هَذَا مُصَلَّى النَّبِيِّ (ص)».

ب- ستون‌های مسجد نبوی

در مسجد نبوی ستون‌هایی وجود دارد که هر یک نامی خاص دارد. هشت ستون از زمان پیامبر (ص) هنوز در مسجد باقی است که با رنگ سفید مشخص شده اند، مهمترین آنها عبارتند از:

۱. ستون توبه؛ آن را ستون «ابولبابه» نیز نامیده‌اند؛ چه، آنگاه که ابولبابه، به سبب گناهی که مرتکب شد و اسرار جنگی را به سود یهودیان فاش کرد، خود را ده شبانه روز به ستون مسجد بست، تا آنگاه که آیه‌ای در پذیرش توبه او به رسول الله نازل شد و آن حضرت به مسجد آمد و او را از ستون باز کرد.

۱-۲. مقابل منبر، اتاقک کوچکی با ارتفاع دو متر ساخته‌اند و اکنون محل اذان و تکبیر مؤذن است؛ بلال در این مکان اذان می‌گفته است.

ص: ۲۹

۲. ستون حرس؛ علی (ع) در کنار این ستون میایستاد و از پیامبر حفاظت می کرد. این ستون را با نام استوانه علی نیز می شناسند؛ زیرا جایگاه نماز آن حضرت بوده است.

ج- درهای مسجد النبی

در زمان ساخت مسجد النبی، سه در برای ورود و خروج در نظر گرفتند؛ برخی از اصحاب نیز در حاشیه مسجد، خانه ساختند و دری به درون مسجد گشودند. در سال سوم هجرت، به دستور پیامبر خدا (ص) همه درهای خانه‌ها به جز در خانه علی (ع) به مسجد بسته شد.

مشهورترین درهای مسجد پیامبر:

۱. باب جبرئیل: این در که به باب النبی نیز شهرت داشته، محل ورود رسول خدا (ص) بوده است؛ همچنین، پیامبر (ص) در ورودی این باب با جبرئیل ملاقات کرده است.

ص: ۳۰

۲. باب السلام: این در از زمان بنای نخستین مسجد وجود داشته است. در حال حاضر، مسجد النبی هفت ورودی اصلی و در مجموع، ۸۱ در دارد.

د. ایوان صفه

گروهی از اصحاب پیامبر که در مدینه سرپناهی نداشتند، در قسمتی از مسجد، بین باب جبرئیل و باب النساء اسکان داده می شدند. اکنون این محل به صورت بر جسته ای در مسجد مشخص است.

فصل سوم: بهشت بقیع

بهشت بقیع، در شرق مسجد النبی و در فاصله ۲۰۰ متری آن واقع است و یکی از خاطره انگیزترین مکانهای مدینه محسوب میشود. در سمت راست ورودی قبرستان بقیع، مرقد پاک چهار امام معصوم؛ امام حسن مجتبی، امام زین العابدین، امام محمد باقر و امام جعفر صادق: قرار دارد. تا پیش از سلطه وهابیان بر روی قبور ائمه اطهار و برخی بزرگان، گنبد و بارگاهی وجود داشت.

ص: ۳۲

در جلوی قبور چهارگانه ائمه اطهار، مدفن عباس، عموی پیامبر مشخص است و در کنار آن، قبر فاطمه بنت اسد، مادر حضرت علی (ع) جای گرفته است.

قبرهای سه دختر پیامبر؛ زینب، امّ کلثوم و رقیه و کمی جلوتر، همسران پیامبر در کنار یکدیگر قرار دارند. در ادامه، در سمت راست، ابراهیم، فرزند پیامبر و جلوتر، برخی از شهیدان اُحد و اسماعیل فرزند امام جعفر صادق و حلیمه سعديه، مادر رضاعی پیامبر به خاک سپرده شده‌اند.

در سمت چپ ورودی بقیع، دو قبر وجود دارد که متعلق به عمه‌های پیامبر است و در کنار آن قبر امّ البنین، مادر علمدار کربلا است.

ص: ۳۳

برخی از شخصیت های سرشناس مدفون در بقیع عبارتاند از:

عقیل، عبدالله بن جعفر طیار، محمد حنفیه، اسعد بن زراره، عثمان بن مظعون، عبدالله بن مسعود، ارقم بن ابی ارقم، مقداد، سعد بن معاذ، جابر بن عبدالله انصاری، عثمان و مالک بن انس.

غربت آباد دیار آشناییها بقیع همدم دیرینه غم‌های نا پیدا بقیع در توحته لحظه‌ها هم بقراری می‌کنند ای تمام واژه‌های اشک را معنی بقیع همصدا با قرن‌ها مظلومی آل رسول حنجری کو؟ تا در این غربت کند آوا بقیع دارم امید آن که در محشر پناهم می‌دهد سایه دیوار این «آشفته حالی‌ها» بقیع بیت الأحزان و قبور شهدای حرّه، یاد آور مظلومیتی دیگر در بقیع است.

فصل چهارم: مسجدهای معروف مدینه

۱. مسجدهای هفتگانه:

در سال پنجم هجرت، مشرکان مکه با همکاری یهودیان مدینه، جنگ سنگینی بر ضد مسلمانان تحمیل کردند. از آنجا که در این جنگ، تمامی احزاب و قبایل مخالف اسلام حضور داشتند، در تاریخ، به «غزوه احزاب» معروف شد. مسلمانان به پیشنهاد سلمان فارسی در شمال مدینه، از نزدیکی مسجد قبلتین تا مسجد مباحله کنونی، خندقی به شکل نیم دایره، به طول ۱۰ کیلومتر و عرض ۱۰ متر حفر کردند. بعدها برای یادبود حضور فرماندهان سپاه مسلمانان، در دامنه کوه سلع - که از آنجا نظاره گر صحنه نبرد بودند و نماز اقامه میکردند - شش مسجد ساخته شد که با مسجد قبلتین به «مساجد سبعة» (هفتگانه) شهرت یافتند. این مسجدها عبارتاند از: مسجد فتح، سلمان فارسی، علی بن ابی طالب (ع)، فاطمه زهرا ۳، ابوبکر، عمر و مسجد قبلتین.

ص: ۳۵

در اینجا به شرح کوتاهی از مسجد قبلتین و فتح می پردازیم:

مسجد قبلتین: در سال دوم هجرت، هنگامیکه پیامبر در نماز ظهر به رکعت دوم رسید، آیاتی در تغییر قبله نازل شد؛ ... **قَوْلٌ وَجْهَكَ** **شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ** ...؛ «ای پیامبر! روی خود را به سوی مسجد الحرام برگردان.» **(۱)** به دنبال آن، پیامبر دو رکعت نماز باقی مانده از ظهر را به سوی مسجد الحرام خواند. در این مسجد، به یاد بود این تغییر و واقعه، دو محراب به سوی قبله نخستین (بیت المقدس) و قبله دوم ساخته بودند که در نوسازی اخیر، محراب سمت بیت المقدس را برداشته‌اند.

۱-۱. بقره: ۱۴۲-۱۵۰.

ص: ۳۶

مسجد فتح: بلندترین جای کوه «سُلع» محل استقرار پیامبر خدا بود. آن حضرت نمازهای خود را در آنجا اقامه می کرد. پیامبر، سه روز در این مکان برای پیروزی سپاه اسلام دعا کرد و روز چهارم، میان نماز ظهر و عصر، دعای حضرت مستجاب شد. در روایتی آمده است که سوره «فتح» در این مکان بر پیامبر نازل شده است. گفتنی است که اهل بیت: به نماز خواندن در این مکان تأکید کرده‌اند.

۲. مسجد قبا

قبا دهکده‌های در جنوب مدینه و نزدیک به این شهر است. پیامبر (ص) پس از ورود به مدینه، با کمک اصحاب و یارانش نخستین مسجد را که «قبا» نامیده شد، در همین مکان ساختند.

ص: ۳۷

بر اساس روایات، مسجد قبا مصداق آیه ۱۰۸ سوره توبه است که خداوند می فرماید: «این مسجد از روز نخست بر پایه تقوا ساخته شد.»

پیامبر خدا و ائمه: نماز در این مسجد را توصیه کرده‌اند. پیامبر (ص) فرمودند:
«نماز خواندن در مسجد قبا مانند یک عمره است.»

۳. مسجد مباحله

در سال دهم هجرت، گروهی از مسیحیان بنی نجران نزد حضرت پیامبر (ص) آمدند و درباره حضرت عیسی با او گفت و گو کردند. چون بحث به نتیجه نرسید، پیامبر به فرمان پروردگار فرمود: «بیایید پسرانمان و پسرانتان، و زنانمان و زنانتان، و ما خویشان نزدیک و شما خویشان نزدیک خود را فرا خوانیم، پس مباحله کنیم، و لعنت خدا را بر دروغگویان قرار دهیم.»

ص: ۳۸

در آن روز (۲۴ ذی الحجّه)، پیامبر خدا با علی مرتضی و فاطمه زهرا و حسن و حسین: برای مباحله بیرون آمدند. مسیحیان چون شکوه و جلال آن بزرگواران را دیدند، ترسیدند و از مباحله منصرف شدند و با پیامبر خدا مصالحه جزیه را پذیرفتند. آیات ۶۰ و ۶۱ سوره آل عمران، درباره این واقعه افتخارآمیز است.

۴. مسجد غمامه

پیامبر (ص) در این مکان نماز باران اقامه کردند؛ آن حضرت هنگام خشکسالی، برای نزول باران، در این مکان نماز گزار شدند. هنوز نمازشان به پایان نرسیده بود که ابرها، سایه افکندند و باران بارید. بنابراین، آنجا را غمامه، به معنای لکه‌های ابر نامیدند.

ص: ۳۹

همچنین پیامبر خدا، نماز دو عید فطر و قربان را در این مسجد اقامه کردند.

۵. مسجد شجره

این مسجد در ۱۰ کیلومتری مدینه واقع شده و «میقات» کسانی است که از مدینه به سوی مکه و بیت الله الحرام میروند. همانگونه که پیشتر اشاره شد، دلیل نامگذاری آن به «شجره» آن است که پیامبر خدا (ص) زیر درختی در آنجا نماز خواندند و سپس احرام بستند. پیامبر در چند نوبت در این محل مُحرم شدند [\(۱\)](#) و ائمه اطهار نیز در این مکان، احرام می بستند. به همین علت صفا و معنویت خاصی دارد.

در ضمن، آبار (چاه های) علی (ع) در فاصله ۴۰۰ متری مسجد شجره قرار دارد؛ این چاه‌ها به دست آن حضرت و برای مردم مدینه حفر شدند.

۱-۱. پیامبر ص در سال ششم، برای عمره مفرده در این مکان احرام بستند، ولی مشرکان مانع ورود مسلمانان به مکه شدند و پیامبر در «حدیبیه» از احرام خارج شدند. در دومین نوبت نیز در سال هفتم، در این مسجد احرام بستند و قضای عمره سال پیش را به جا آوردند. سرانجام در سال نهم هجرت، برای حجه الوداع اولین و آخرین تمتع پیامبر پس از بعثت از مسجد شجره احرام بسته، حجه الوداع را به جای آوردند.

ص: ۴۰

فصل پنجم: احد

در سال سوم هجرت، لشکر هزار نفری اسلام با لشکر مشرکان- که حدود سه هزار نفر بودند- در دامنه احد رو به رو شدند. پیامبر (ص)، نیروها را در دامنه کوه احد، بهگونهایکه کوه پشت سر قرار گیرد، آرایش داد و پنجاه تیر انداز بر تپه «رمات» برای مواظبت از تنگه احد مستقر کرد.

در آغاز نبرد، مسلمانان پیروز شدند، لیکن بیشتر تیر اندازان با رها کردن سنگر خود، برای جمع‌آوری غنایم، فرصتی در اختیار دشمنان گذاشتند تا فرمانده و چند نفر نیروهای باقیمانده بر تپه را به شهادت رسانده، از پشت به سپاه مسلمین یورش برند. در این محاصره (ع) ۴ نفر از مسلمانان شهید شدند و به همین تعداد نیز مجروح گردیدند و بقیه از صحنه نبرد گریختند.

ص: ۴۱

شایعه کشته شدن پیامبر بر فرار مسلمانان دامن زد و موجب تقویت روحیه دشمن شد. اندکی از یاران پیامبر؛ مانند امیر مؤمنان علی، حمزه عموی پیامبر، ابو دجانہ و بانویی به نام نسبه بنت کعب باقی ماندند و از پیامبر دفاع کردند. علی (ع) در دفاع از پیامبر، بیش از هفتاد زخم برداشت و شمشیرش شکست، در این هنگام ندای غیبی شنیده شد که می گفت:

«لَا سَيْفَ إِلَّا ذُو الْفَقَارِ وَ لَا فَتَى إِلَّا عَلِيٌّ»؛ «شمشیری جز ذوالفقار و جوانمردی چون علی (ع) نیست.»

در این نبرد، حضرت حمزه، حنظله، مصعب بن عمیر و تعدادی دیگر از بزرگان به شهادت رسیدند.

ص: ۴۲

ایستادن روی کوه رمات و نگریستن به دامنه احد، هر فردی را متأسف و ناراحت می‌کند و به یاد خاطرهای تلخ و عبرت‌آموز می‌اندازد؛ ماجرای اُحد درسی برای امروز و آینده مسلمانان است.

پیامبر (ص) فرمود: «احد کوهی است که ما را دوست دارد و ما هم آن را دوست داریم».

ص: ۴۳

مکّه معظمه

اشاره

مکه، بلد الأمين، بلد الحرام، أمّ القری و مرکز ظهور اسلام است. این شهر از آغاز خلقت و به خصوص از زمان حضرت ابراهیم: قداست خاصی داشته است. نخستین آیه‌های قرآن در این شهر نازل شد. اینجا، زادگاه حضرت رسول، امیر مؤمنان و فاطمه زهراست.

مکه یادگار ایثارهای ابراهیم و هاجر است؛ مکه، شکنجه‌گاه مسلمانان صدر اسلام است؛ مکه شهر خداست. شهر مکه و بخشی از اطراف آن، محدوده حرم می باشد. حرم دارای احکام فقهی خاصی است.

ص: ۴۴

فصل اول: مسجد الحرام

اشاره

مسجد الحرام قدیمترین و معروفترین مسجد در تاریخ اسلام است؛ از آنجا که کعبه معظمه، بیت الله الحرام «(۱)» نامیده شده، این عبادتگاه هم مسجد الحرام نام گرفت. این مسجد مبدأ معراج پیامبر (ص) بوده است. امام صادق (ع) فرمودند: «هرگاه وارد مسجد الحرام میشوید، با پای برهنه و با خشوع وارد شوید.» در حال حاضر، مسجد الحرام ۱۰۰ در بزرگ و سه ورودی اصلی به نامهای باب السلام، باب العمر و باب ملک عبدالعزیز دارد. این مسجد، با محاسبه زیر زمین، چهار طبقه است که گنجایش یک میلیون نماز گزار را دارد. همچنین مسجد دارای نه مناره می باشد.

۱- ۱. از امام صادق ع پرسیدند: چرا کعبه را «بیت الله الحرام» نامیدند؟ فرمود: «چون بر مشرکان حرام است وارد آن شوند.»

ص: ۴۵

کعبه

کعبه نگین مسجد الحرام، نخستین خانه بر روی زمین، بیت العتیق و بیت المعمور است. این خانه به وسیله فرشتگان و سپس حضرت آدم بنا شد و ابراهیم خلیل آن را تجدید بنا کرد. هاجر و کودک شیرخوارش اسماعیل اولین ساکنان آن هستند. در روایات آمده است: «نگاه به کعبه عبادت است و گناهان را از بین میبرد.»

دیوار کعبه از سنگ کبود رنگ، مایل به سفید به ارتفاع ۱۴/۸۵ متر، به طول ۱۱/۵۸ متر و ۱۰/۲۲ متر می‌باشد. ارتفاع در خانه کعبه از زمین ۲ متر و ارتفاع حجرالأسود یک متر و ۵۰ سانتیمتر می‌باشد.

پرده کعبه دو لایه دارد که پوشش ظاهری آن سیاه رنگ بوده و هر سال یک بار تعویض می‌گردد. در درون کعبه نیز سه ستون کنده کاری از چوب عود به قطر ۲۵ سانتی متر وجود دارد.

ص: ۴۶

هر یک از چهار گوشه کعبه را «ارکان کعبه» گویند و آنها عبارتند از:
رکن حجر الأسود، رکن شامی، رکن غربی و رکن یمانی. (۱)

حجر الأسود

سنگی بیضی شکل و سیاه رنگ در گوشه شرقی کعبه، درون محفظه‌های نقره‌ای و در رکن حجر الأسود، نزدیک در کعبه قرار دارد.

در فضیلت حجر الأسود روایات بسیار وجود دارد؛ از جمله این که پیامبر خدا (ص) فرمودند: «حجر الأسود دست خدا در زمین است؛ هر کس دست خود را بر آن بکشد، با خدا بیعت کرده که نا فرمانیاش نکند.»
امام صادق (ع) فرمودند: «حجر الأسود از بهشت است.»

نیز آن حضرت فرمودند: «در صورتی که کسی در اطراف حجر نبود و به راحتی امکان استلام و بوسیدن بود، آن را ببوسید و در وقت ازدحام،

۱-۱. رکن یمانی، دارای فضیلت بسیاری است؛ مادر حضرت علی ع از شکاف این قسمت وارد کعبه شد و پس از به دنیا آوردن فرزند، از آنجا بیرون آمد. در فضیلت رکن یمانی روایات بسیاری وجود دارد؛ از جمله اینکه پیامبر ص فرمودند: «هیچگاه نزد رکن یمانی نرفتم مگر آنکه جبرئیل کنار آن ایستاده بود و برای لمس کننده آن، طلب آمرزش میکرد.»

ص: ۴۷

از دور، بر او تکبیر بگویید.»

سنگ سیاهی در کنارخانه ایستاده است مست از شراب بوسه لب‌های پیغمبر

بشتاب شاید بر لب‌های خشک سنگ ما را نهی، نوشاند از دریایی پیغمبر

همچنین فرمودند: «از چیزهایی که از زنان برداشته شده، استلام حجر الأسود است.»

ص: ۴۸

بنابراین، لمس حجر الأسود مستحب است و کسی نمیتواند برای انجام آن، مرتکب خلاف شرع شود.

حجر اسماعیل

حجر اسماعیل میان رکن شامی و رکن غربی کعبه واقع است. این دیوار هلالی شکل زیر ناودان کعبه است «(۱)». امام صادق (ع) فرمودند: «حجر، خانه اسماعیل است و قبر هاجر و اسماعیل در آن قرار دارد.» حجر اسماعیل، محل وقوع معجزه «شق القمر» حضرت رسول (ص) است.

مقام ابراهیم

سنگیکه جای پای حضرت ابراهیم (ع) روی آن نقش بسته، «مقام ابراهیم» نام دارد. خداوند در قرآن می‌فرماید: فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَّقَامُ إِبْرَاهِيمَ...؛ «در مسجد الحرام نشانه‌های روشن، از جمله مقام ابراهیم است.» «(۲)» آن حضرت هنگام تجدید بنای کعبه، روی این سنگ می‌رفت تا قسمتهای بالای دیوار کعبه را بالا ببرد و با اراده الهی، جای پاهای

۱- ۱. «ناودان طلا»، باران بام کعبه را به داخل حجر اسماعیل هدایت می‌کند. بزرگان دین، به نماز و دعا در زیر ناودان توصیه کرده‌اند.

۲- ۲. آل عمران: ص ع

ص: ۴۹

ایشان، روی آن باقی مانده است.

اکنون مقام ابراهیم ۱۳ متر با کعبه فاصله دارد و در محفظه ای قرار داده شده تا از آسیب های احتمالی محفوظ بماند.

صفا و مروه «۱»

(۱)

آنگاه که ابراهیم، هاجر و فرزند خرد سالش اسماعیل را در سرزمین مکه گذاشت، پس از مدتی آب همراه آنان تمام شد و اسماعیل تشنه ماند.

هاجر در جست و جوی آب به کوه صفا رفت؛ در مروه سرابی دید، به مروه رفت، در کوه صفا سراب دید و تا هفت بار مسیر صفا و مروه را پیمود؛ سرانجام جبرئیل پای خود را بر زمین کوفت و زمزم «(۲)» جوشید.
هم اکنون، مسعی (محل سعی میان صفا و مروه) سالن سر پوشیده‌ای به طول ۴۰۰ متر

۱-۱. خداوند در سوره بقره، آیه ۱۵۸ می فرماید: **إِنَّ الصَّفاَ وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ؛** «همانا صفا و مروه از شعائر خداست، پس کسی که حج خانه خدا یا عمره به جا آورد، باکی بر او نیست که سعی صفا و مروه را انجام دهد.»

۲-۲. پیامبر ص فرمود: «بهترین چشمه جاری روی زمین، زمزم است» و به کسانی که از مدینه به مکه مشرف می شدند، می فرمود: «برای من آب زمزم سوغات بیاورید.» امام صادق فرمود: «آب زمزم، شفای هر درد است.»

ص: ۵۱

فصل دوم: آثار مذهبی مکه

غار حرا

در چهار کیلومتری شمال مکه، کوهی است بلند به نام «کوه نور» یا «جبل النور» که در نزدیکی قلّه آن، غار «حرا» قرار دارد. حضرت محمد (ص) پیش از بعثت، در آنجا با خدا خلوت می‌کرد. خداوند، امین وحی، جبرئیل را در غار حرا بر پیامبر نازل کرد و وحی چنین آغاز شد:

«بخوان به نام پروردگارت که [هستی را] آفرید؛ او که انسان را از خون لخته آفرید؛ بخوان [و بدان که پروردگارت [از همه چیز]

ص: ۵۲

گرامیتر است؛ خدایی که با قلم نوشتن آموخت و به انسان آنچه نمی دانست یاد داد.» (۱)

غار ثور

«کوه ثور» در سه کیلومتری جنوب شهر مکه است که غار ثور بر روی آن واقع شده و پیامبر (ص) هنگام هجرت به سوی مدینه، سه شبانه روز در آن پنهان شد و خداوند با بستن تار عنکبوت بر دهانه غار، آن حضرت را از شر مشرکان نگاه داشت و پیامبر (ص) پس از رفع خطر به مدینه هجرت کرد. (۲)

شعب ابی طالب

شعب ابی طالب، یا شعب علی، جایی است که مشرکان مکه، پیامبر خدا و بنی هاشم را حدود سه سال در آنجا محصور کردند و مردم را از دیدار و معامله با آنان منع نمودند. ابتدای این مکان، از محدوده توسعه یافته مقابل صفا و مروه آغاز می‌گردد.

۱- ۱. اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ، خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ، اقْرَأْ وَ رَبُّكَ الْأَكْرَمُ، الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ، عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ سورة علق: ۵-

۱

۲- ۱. خداوند از این واقعه در قرآن، سوره توبه، آیه ۴۰ یاد کرده است.

ص: ۵۳

زادگاه پیامبر اسلام، داخل شعب بوده و هم اکنون تابلوی «کتابخانه مکه مکرمه» بر آن مکان قرار دارد.

قبرستان ابوطالب

این قبرستان محوطه وسیعی است و در کنار پل حجون قرار دارد. اکنون قبرستان مردم مکه است و به نامهایی از جمله: حجون، جنه المعلّا و بنی هاشم شهرت دارد. بعضی از شخصیت‌های مدفون در این قبرستان عبارت‌اند از: عبدالمطلب (جد پیامبر)، ابوطالب (پدر امیر مؤمنان) و خدیجه (همسر پیامبر).

صحرای عرفات

در شرق مکه، سه ناحیه مقدس وجود دارد که عبارت‌اند از: عرفات، مشعر و منا. حاجیان از ظهر روز نهم ذیحجه تا مغرب همان روز، باید در این مکان وقوف نمایند.

ص: ۵۴

به گفته روایات، حضرت مهدی [همه ساله در چنین روزی]، در این مکان حضور می یابند. گفته‌اند که آدم و حوا نیز در این سرزمین با هم آشنا شدند. این سرزمین محل توبه، اعتراف به گناهان و رحمت بیکران الهی است. یکی از جاهای مهم عرفات «جبل الرحمه» کوه رحمت است؛ بالای این کوه، محل نماز حضرت ابراهیم و پیامبر خدا بوده است. حضرت امام حسین (ع) در روز عرفه، دعای معروف عرفه را در کنار این کوه خوانده‌اند.

مشعر الحرام

مشعر، محدوده‌های میان عرفات و منا است. حاجیان بعد از مغرب روز نهم ذی‌حجه، از عرفات به سمت مشعر حرکت می‌کنند و آن شب را تا طلوع آفتاب روز بعد (عید قربان) در آنجا می‌مانند.

ص: ۵۵

پس از مشعر و قبل از منا، منطقی‌های است به نام «وادی محسّر»؛ سپاهیان ابرهه که قصد تخریب کعبه را داشتند، در این مکان به هلاکت رسیدند. سوره فیل به این واقعه اشاره دارد.

سرزمین منا

حاجیان پس از طلوع آفتاب روز دهم ذی‌حجه، از مشعر حرکت می‌کنند و برای اعمال روزها و شبهای دهم، یازدهم و دوازدهم به منا وارد می‌شوند. بعضی از اعمال این روز عبارتاند از:

«رمی جمرات»؛ در این مکان، آدم شیطان را که در پی وی می‌رفت، با افکندن سنگریزه از خود راند. حاجیان به پیروی از آن حضرت، به هر یک از نمادهای سه‌گانه شیطان، هفت سنگ پرتاب می‌کنند.

ص: ۵۶

«قربانی»؛ زنده نگه داشتن روح ایثار ابراهیم و تسلیم اسماعیل در برابر فرمان الهی است.

«تراشیدن یا کوتاه کردن موی سر»؛ پایان احرام حاجی است.

مسجد «خَیْف»؛ یکی از مساجد مهم، منا است؛ پیامبر خدا در این مسجد بسیار نماز گزارده و در روایت آمده است که هفتاد نفر از پیامبران در آن نماز خوانده‌اند.

همچنین مسجد «بیعت» به یاد پیمان عقبه میان پیامبر (ص) و مردم یثرب در اینجا قرار دارد.

ص: ۵۸

بخش چهارم: احکام و مناسک**فصل اول: اعمال عمره مفرده****اشاره**

«عمره» در لغت به معنای زیارت است و در اصطلاح فقه، زیارت خانه خداست، با آداب و احکام ویژه آن. از آن جهت به آن «عمره مفرده» گویند که به تنهایی و جدای از حج «(۱)» انجام می شود. عمره مفرده به خودی خود «مستحب» است و در اسلام به انجام آن، تأکید فراوان شده است؛ اما با آغاز آن و گفتن لبیک، ادامهاش تا پایان اعمال «واجب» خواهد بود.

۱. احرام

زائران گرامی پس از اقامت در مدینه منوره، آنگاه که روانه مکه می شوند، باید در «مسجد شجره» - که در ۱۰ کیلومتری مدینه

۱- ۱. حج، یکی از ارکان دین اسلام است و بر هر کسی که استطاعت داشته باشد، واجب است و در اصطلاح به آن «حج تمتع» گفته می شود. حج هر سال در ماه ذی حجه برگزار می شود و اعمال آن شامل دو بخش است: ۱. عمره تمتع ۲. حج تمتع. «عمره تمتع» مشتمل بر پنج عمل است که بسیار شبیه به عمره مفرده می باشد. «حج تمتع» نیز مشتمل بر سیزده عمل است که از روزهای نهم تا دوازدهم ذی حجه انجام می پذیرد.

ص: ۵۹

واقع است- محرم شوند و برای انجام بقیه اعمال به سوی مکه حرکت کنند.

همچنین اگر افرادی بخواهند پس از اعمال عمره مفرده، عمره مفرده مجدد به جا آورند، باید به خارج حرم؛ مثلاً «تنعیم» یا «حدیبیه» یا «جعرانه» رفته، از آنجا محرم شوند.

ص: ۶۰

واجبات احرام

واجبات احرام سه چیز است

الف- نیت احرام

زائر خانه خدا باید احرام را با قصد انجام عمره مفرده و با نیت خالص آغاز کند و به همین نیت، لبیک بگوید و همه اعمال را برای رضای پروردگار به سرانجام برساند. البته لازم نیست نیت را به زبان آورد، بلکه همین مقدار که فرد بنا دارد اعمال عمره مفرده را آغاز کند و با همین قصد به پایان ببرد، کافی است.

ب- تلبیه

تلبیه؛ یعنی گفتن لبیک، و مقدار واجب آن، این جملات است:

«لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ»

ص: ۶۱

و احتیاط مستحب «(۱)» است که پس از آن بگویند:

«إِنَّ الْحَمْدَ وَالنُّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَيْتِيكَ»

در ضمن باید ذکر لیبیک را به عربی صحیح گفت و برای تمرین آن می‌توان از وجود روحانیون کاروان بهره جست. همچنین برای هفت مرتبه گفتن لیبیک، ثواب زیادی ذکر شده است.

ج- لباس احرام

مردان، باید تمام لباس‌های دوخته خود را از تن در آورند (حتی لباسهای زیر و کوچک را)؛ و دو تکه لباس غیر دوخته بر تن کنند؛ یکی را مانند لنگ بر کمر ببندند و دیگری را بر شانه ببندازند.

بانوان می‌توانند در همان لباسی که بر تن دارند، مُحرم شوند و بیرون آوردن لباسهای دوخته و پوشیدن دو تکه پارچه‌ای که مردان میپوشند، واجب نیست؛ هر چند مرسوم است که بانوان لباس سفید دوخته شده تهیه می‌کنند و فقط باید به یاد داشته باشیم که لباسها به هیچ وجه نازک نبوده، کاملاً ساده باشد و باید از پوشیدن هرگونه گلدوزی و تزئین خود داری کرد.

۱-۱. مقلدین آیات عظام بهجت و صافی بنابر احتیاط واجب جمله دوم را نیز باید بگویند.

« پذیرایم، خداوندا! دعوتت را پذیرایم. دعوتت را پذیرا هستم، بر این باورم که شریکی برایت نیست، تو را اجابت می‌کنم.»

ص: ۶۲

چند مسأله

۱. لباس احرام باید پاک و مباح «(۱)» باشد.
۲. اگر در حال احرام، بدن یا لباس مُحرم نجس شود، هر چند احرام و اعمال عمره باطل نمیشود؛ ولی بنابر احتیاط واجب، باید بدن را تطهیر و لباس را تطهیر یا تعویض کرد.
۳. بانوان در حال احرام، بنابر احتیاط نباید لباس حریر بپوشند.
۴. پیش از احرام، غسل کردن مستحب است و می‌توان این غسل را در هتل انجام داد. این غسل به نیت غسل احرام انجام میشود و میتوان به این نیت انجام داد که اگر حیثاً غسلی در سابق بر ما واجب بوده و انجام ندادهایم، به جای آن باشد.

۱-۱. مباح؛ یعنی غصبی نباشد.

« همانا سپاس و نعمت و تمام هستی از آن تو است؛ برای تو همتایی نیست، گوش به فرمان تو هستم.»

ص: ۶۳

۲. طواف

زائران، آنگاه که در میقات مُحرم شدند، پس از نماز مغرب و عشا، برای انجام بقیه اعمال عمره، روانه مکه می‌شوند و در نیمه‌های شب به مکه مکرمه می‌رسند. جوانان عزیز باید با هماهنگی کامل و با همراهی مسؤولان و روحانی کاروان به طرف مسجد الحرام رفته اعمال خویش را به سرانجام برسانند.

احکام طواف

۱. به نیت طواف، باید هفت مرتبه به دور کعبه چرخید.

۲. طواف را باید از مقابل گوشه‌های از کعبه، که حجر الأسود در آن قرار دارد آغاز و در همان جا به پایان برد. «(۱)»

۳. خانه کعبه، در حال طواف باید در طرف چپ طواف کننده باشد؛ بنابراین، اگر در حال حرکت رو به کعبه باشد و یا عقب عقب برود صحیح نیست.

۱-۱. هم اکنون در آخر صحن مسجد الحرام، دقیقاً مقابل حجر الأسود، مهتابی سبز رنگی وجود دارد که در شب راهنمای خوبی برای زائران است.

ص: ۶۴

۴. محدوده طواف در تمام اطراف کعبه، حد فاصل بین «کعبه» و «مقام ابراهیم» است که حدود ۱۳ متر می باشد. بنابراین، از طرف حجر اسماعیل این فاصله کم می شود، که حدود ۳ متر باقی میماند. [\(۱\)](#)
۵. طواف کننده باید با طهارت باشد؛ یعنی با وضو داشته و غسلی بر عهدهاش نباشد [\(۲\)](#) و نیز بدن و لباس وی پاک باشد، همانگونه که در نماز چنین است.
۶. از آن جهت که جوانان عزیز، کسب و کار مستقلی ندارند و با هزینه پدر و مادر خود به این سفر آمده‌اند، خمس بر آنها تعلق نمیگیرد. با این حال بهتر است هزینه خرید لباس احرام را محاسبه و یک پنجم آن را به عنوان «خمس» پردازند.

- ۱-۱. مقلدین آیات عظام: خامنه ای، مکارم شیرازی، نوری همدانی، صانعی، سیستانی و صافی لازم نیست که این فاصله را مراعات کنند و طواف خارج از این محدوده نیز صحیح است، هر چند بهتر است که در همین محدوده طواف کنند و به خصوص در هنگام انجام اعمال عمره حتماً با روحانی کاروان و با جمع هم کاروانیان طواف نمایند.
- ۲- ورود اشخاص با حالت جنابت و همچنین ورود بانوان در ایام عادت به داخل مسجد الحرام و مسجد النبی حرام است و باید پس از برطرف شدن عذر و انجام غسل وارد این دو مکان شوند و یا آنکه اقدام به طواف نمایند.

ص: ۶۵

(ع). اگر کسی وضو دارد و شك میکند که وضویش باطل شده یا خیر، بنا بگذارد بر این که وضو دارد و لازم نیست وضو بگیرد. بنابراین، در ابتدای اعمال وضو گرفته و هیچ گونه شك و وسواسی به خود راه ندهیم. اما اگر به هر دلیل وضو باطل شود، باید طواف را قطع کرد (و آن نقطه را به خاطر سپرد)، سپس تجدید وضو کرده، در باره کیفیت ادامه اعمال، با روحانی کاروان مشورت نمود.

۸. زائران محترم سعی کنند در حال طواف از هر کاری که سبب حواس پرتی و شك و وسوسه است پرهیزند و تعداد دورهای طواف را در خاطر خود نگه دارند، چون اگر در تعداد دورهای طواف شك کنند، در اکثر موارد طواف باطل است و باید طواف را دوباره انجام دهند. بهترین راه برای جلوگیری از هر گونه مشکل احتمالی، آن است که طواف همراه با روحانی کاروان و دسته جمعی به جا آورده شود و هنگام هر دور از طواف، مشغول قرائت ادعیه آن دور باشد. «(۱)»

۱-۱. ادعیه دورهای طواف در پایان کتاب ذکر شده است.

ص: ۶۶

(ص). یکی از اعمال مستحب در مکه معظمه، طواف کعبه است. طواف مستحب همانند طواف واجب است و انسان می‌تواند، هفت دور را- که یک طواف گویند- به نیت یک یا چند نفر انجام دهد.

۳. نماز طواف

پس از طواف، باید بلافاصله دو رکعت نماز به نیت «نماز طواف»، پشت مقام ابراهیم به جا آورد؛ طوری بایستد که مقام، بین نمازگزار و کعبه قرار گیرد.

گفتنی است به علت ازدحام جمعیت در این مکان، باید مواظب باشیم که مزاحم دیگران نشویم و از مقابل نمازگزاران حرکت نکنیم. خواهران محترم نیز باید در پشت سر آقایان (آنجا که برای بانوان مشخص شده است) نماز را به جا آورند.

ص: ۶۷

درضمن، نماز طواف مستحب را میتوان در هر جای مسجد الحرام به جا آورد.

تصحیح نماز

بر تمام افراد واجب است که نمازها را به طور صحیح یاد بگیرند تا تکلیف الهی را درست انجام دهند. بهترین فرصت برای تصحیح نماز، در ایران و قبل از سفر است؛ برای این منظور استفاده از نوارهای آموزشی توصیه میشود. همچنین قرائت نماز در محضر روحانی کاروان، سنتی بسیار پسندیده و نیکو است.

۴. سعی بین صفا و مروه

پس از انجام طواف و خواندن نماز آن، باید هفت مرتبه، فاصله میان صفا و مروه را پیمود. سعی باید از صفا آغاز و به مروه ختم شود.

ص: ۶۸

چند مسأله

۱. پیمودن فاصله صفا تا مروه، یک مرتبه است و برگشتن از مروه به صفا مرتبه دوم به حساب می‌آید؛ بنابراین، پایان هفت دور سعی بر مروه ختم می‌شود.
۲. زائر باید در هنگام سعی، رو به جلو باشد و عقب عقب یا به پهلو نرود؛ ولی نگاه کردن به چپ و راست و گاهی به پشت سر مثلاً برای آنکه ببیند همراهان او می‌آیند یا نه، اشکال ندارد.
۳. نشستن و استراحت کردن و رفع خستگی بر صفا و مروه و در بین آنها جایز است و اگر در بین سعی باشد، باید از همانجا که سعی را قطع کرده، ادامه دهد.
۴. سعی میان صفا و مروه لازم نیست با وضو و طهارت انجام شود؛ گرچه با وضو بودن بهتر است.

ص: ۶۹

۵. سعی به هر نحو باشد صحیح است؛ پیاده یا سواره، تند و یا آهسته.

۶. در قسمتی «(۱)» از سعی مستحب است مردان هروله کنند؛ یعنی کمی تندتر بروند. این عمل تنها بر مردان مستحب است.

(ع). خواندن دعاهای «(۲)» وارد شده هنگام سعی، از طرف اهل بیت: و دعا برای مؤمنان و به ویژه پدر و مادر بسیار مورد تأکید است و مستحب است زائر در گریه کردن کوشش کند و خود را به گریه وا دارد.

۵. تقصیر یا حلق

پس از سعی، باید «تقصیر» کرد؛ یعنی قدری از ناخن یا موی سر را باید چید.

مردان میتوانند موی صورت خود را نیز بچینند، همچنین می‌توانند «حلق» کنند، یعنی سر را بتراشند.

۱-۱. آن قسمت، امروزه با خط و چراغ سبز رنگ معین شده است.

۲-۲. دعاهای مهم سعی در فصل پایانی کتاب آمده است.

ص: ۷۰

چند نکته

۱. پس از تقصیر، هرچه به واسطه احرام بر فرد حرام شده بود، حلال میشود. «(۱)»
۲. تقصیر مکان معینی ندارد، گرچه اکنون متعارف است که بعد از سعی، در مکان مروه تقصیر میکنند. بانوان اگر میخواهند در مروه تقصیر کنند، باید مواظب باشند که نامحرم موی آنها را نبینند.
۳. کسی که خودش تقصیر نکرده، نمی تواند موی شخص دیگری را بچیند.

۶ و ۷. طواف نساء و نماز آن

- پس از تقصیر، باید هفت دور به نیت «طواف نساء» به دور کعبه بگردد و پس از آن، دو رکعت نماز، پشت مقام ابراهیم به نیت نماز طواف نساء به جا آورد.
- طواف نساء و نماز آن، با طواف عمره و نماز آن تفاوتی ندارد (به جز در نیت).
- نماز طواف نساء آخرین عمل عمره مفرده است و با انجام آن، اعمال عمره مفرده به پایان میرسد.

-
- ۱-۱. دو مورد از محرمات احرام، پس از طواف نساء حلال می شود؛ استفاده از بوی خوش و همسر.

ص: ۷۱

فصل دوم: محرمات احرام**اشاره**

زائر، پس از پوشیدن لباس احرام و نیت و گفتن لبیک، مُحرم می‌شود و باید تا پایان اعمال عمره، از کارهایی که بر محرم حرام است بپرهیزد. ۲۴ عمل بر محرم حرام است که چهار مورد آن، تنها بر مردان حرام است و دو مورد بر بانوان و بقیه آنها، هم بر مردان و هم بر زنان حرام است. اکنون به بیان محرماتی می‌پردازیم که بیشتر مورد ابتلا است و امکان نیاز به آنها بیشتر است.

ص: ۷۲

محرّمات مشترک

۱. استفاده کردن از عطر

استفاده از انواع عطرها؛ عطر زدن به لباس و بدن و حتی پوشیدن لباسی که بوی عطر می دهد جایز نیست.

چند نکته:

الف- خوردن چیزی که بوی خوش دارد؛ مانند غذایی که زعفران در آن است جایز نیست. اما خوردن و بویدن میوههای خوشبو

اشکالی ندارد.

ب- بویدن گلها و سبزیهای خوشبو، جایز نیست.

ج- گرفتن بینی از بوی بد جایز نیست.

د- استفاده از صابون، شامپو و خمیر دندان خوشبو در حال احرام جایز نیست.

ص: ۷۳

۲. نگاه کردن در آینه

از محرّمات احرام، نگاه کردن در آینه به قصد آرایش و زینت کردن است.

اگر در اتاقی که محرم ساکن است، آینه باشد و بداند که گاهی ناخواسته و به طور اشتباه چشم او به آینه میافتد، اشکال ندارد، ولی بهتر است که آن را بردارد یا چیزی روی آن بیندازد.

۳. روغن مالیدن به بدن

در حال احرام، مالیدن روغن به بدن؛ مانند کرم، حرام است.

۴. زدودن مو از بدن

در حال احرام، چیدن و زدودن مو از بدن خود یا دیگری حرام است. اما اگر در هنگام وضو یا غسل، بدون قصد، مویی کنده شود، اشکال ندارد.

۵. ناخن گرفتن

چیدن و کوتاه کردن ناخن دست و یا پا حرام است. ^(۱)

۱-۱. «زدودن مو از بدن» و «گرفتن ناخن» در حال احرام حرام است، ولی هنگام تقصیر و در پایان احرام واجب است.

ص: ۷۴

محرّمات مخصوص مردان

۱. پوشیدن جامه دوخته
مردان نباید لباس دوخته؛ مانند پیراهن، زیرجامه، شلوار، کمر بند «(۱)» دوخته شده و ... را بپوشند.
۲. پوشاندن تمام روی پا
چیزیکه تمام روی پا را میپوشاند؛ مانند کفش، جوراب و ... نباید پوشید؛ البته پوشیدن دمپایی که تمام روی پا را نگیرد اشکال ندارد.
۳. پوشاندن سر
مردان، نمیتوانند همه سر یا قسمتی از آن را با چیزی بپوشانند.
بنابراین، بر سر گذاشتن کلاه و یا انداختن پارچه بر سر و یا حتی خشک کردن سر با حوله، به صورتی که سر را بپوشاند، جایز نیست.

۱-۱. استفاده از کمر بند دوخته شده جایز نیست، اما از کمر بندهای پرس شده می توان استفاده کرد.

ص: ۷۵

۴. رفتن به زیر سایه

مُحرم، هنگام سفر در روز، آنگاه که در حال حرکت است، نباید زیر سایه قرار گیرد (مثلاً چتر بالای سر بگیرد یا سوار بر ماشین سقف دار شود). ^(۱)

محرّمات مخصوص بانوان

۱. استفاده از وسایل زیور و زینت

پوشیدن زیور آلات بر زن، در حال احرام، حرام است؛ البته، زیورهایی که قبل از احرام به پوشیدن آنها عادت داشته، لازم نیست برای احرام بیرون بیاورد، ولی در هر صورت جایز نیست آن را به مرد نشان دهد.

۲. پوشاندن صورت

زن مُحرم نباید تمام یا قسمتی از صورت خود را با نقاب، رو بند و حتی برای خشک کردن صورت با حوله بپوشاند. بنابر این، باید صورت به مقداری که در وضو شسته می شود باز باشد.

۱-۲. از آن جهت که برنامه حرکت از مسجد شجره به مکه در شب انجام می شود، پیمودن راه با ماشین سقف دار اشکالی ندارد.

فصل سوم: چند نکته درباره نماز در مکه و مدینه

۱. زائران، وقتی کمتر از ۱۰ روز در مکه یا مدینه میمانند، باید نمازهای چهار رکعتی را دو رکعت بخوانند، به جز در مسجد الحرام و مسجد النبی، که می توان در آنها، نماز را شکسته یا تمام خواند. «(۱)» بنابراین، در نماز جماعت این دو مسجد، نماز با اهل سنت و تمام خوانده شود.
۲. در مسجد النبی سجده کردن روی فرشهای مسجد مانع ندارد و مهر گذاشتن جایز نیست. «(۲)»

- ۱-۱. مقلدین آیات عظام: خامنه‌ای، سیستانی، فاضل، مکارم و صافی می توانند در تمام شهر مکه و مدینه نمازشان را تمام یا شکسته بخوانند.
- ۲-۲. در مسجد الحرام، زمین سنگ فرش مرمر است و بنابر این، نماز خواندن بر سنگ اشکالی ندارد.

ص: ۷۷

۳. خارج شدن از مسجد الحرام یا مسجد النبی، هنگام شروع نماز جماعت جایز نیست.

۴. میان نماز اهل سنت و شیعه، تفاوت‌هایی وجود دارد که به مواردی از آنها اشاره می‌شود:

در عربستان، اذان و اقامه با فاصله نسبتاً طولانی و در دو نوبت از بلندگو پخش می‌شود و نمازها در پنج نوبت اقامه می‌شود.

- اهل سنت، بعد از حمد در نمازهای صبح، مغرب و عشاء، با صدای کشیده «آمین» می‌گویند؛ در فقه شیعه، آمین گفتن پس از

قرائت حمد، موجب باطل شدن نماز می‌شود و مستحب است آهسته، «الحمد لله رب العالمین» گفته شود.

- اهل سنت، پس از ذکر رکوع، مکث زیادی دارند و ذکر «سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ» را طولانی قرائت می‌کنند؛ بنابراین، نماز گزار نباید

پس از برخاستن از رکوع، سریع به سجده رود، بلکه باید صبر کند و همراه با جماعت به سجده رود.

ص: ۷۸

- در نمازهای اهل سنت، گرفتن قنوت معمول نیست؛ در فقه شیعه نیز قنوت مستحب است، بنابراین، لازم نیست در نمازهای جماعت با اهل سنت قنوت خوانده شود.
- در مسجد الحرام و مسجد النبی، رسم بر این است که بعد از نمازهای واجب، معمولاً نماز میت خوانده می‌شود. این عمل مستحب و شرکت در آن پسندیده است.

ص: ۸۰

بخش پنجم: معارف عمره**اشاره**

آشنایی با اسرار حج، روح را به حقیقت اعمال آشنا میکند و آرامشی خاص در انسان پدید می‌آورد. حج و عمره، سیر و سلوک ملکوتی است. تفکر و تدبّر در هر یک از اعمال و منازل؛ رازهای عرفانی و اخلاقی و تربیتی را آشکار می‌کند و روح سرگشته آدمی را با صاحب خانه پیوندی همیشگی میبخشد. بسیاری از جوانان در روزهای نخست سفر می‌پرسند: چرا حال و هوای زیارت و راز و نیاز ندارند؟! در پاسخ می‌توان گفت: اگر بخواهیم روح معنوی پیدا کنیم، اولاً نباید توقع داشت که یک شبه ره صد ساله را پیمود.

ص: ۸۱

ثانیاً با امید به پروردگار، تأمل در دیدنیهای مقدس این سفر و دقت در اسرار و رموز اعمال، می‌توان گام نخست قرب الهی را برداشت و خانه دل را نورانی کرد. از هیچ چیز سر سری نگذریم و روی تمام شنیدهها، تاریخ پر فراز و نشیب مکه و مدینه و تک تک اعمال عمره به دقت بیندیشیم که تفکر خود یک عبادت محسوب می‌شود.

احرام؛ همگام با سپید جامگان

احرام، لباس بندگی و نمادی از پاکی جان و روشنایی دل است؛ احرام، تمرین فرمانبرداری از حق و حرکت در مسیر خداست. در «میقات» احرام میندیم و در آنجا تولدی دیگر میبایم.

ص: ۸۲

لباسهای دنیا را در می آوریم و تصمیم می گیریم «لباسگناه» را هم از خویشتن دور کنیم.
 «غسل» می کنیم، خویشتن را از گناهان می شویم تا با طهارت قلب و روح و جسم، لباس احرام بپوشیم؛ لباسی سفید، پاک و حلال،
 لباس اطاعت از پروردگار!

لباس احرام، شبیه «کفن» است و حضور درمیقات، همانند حضور در برابر محضر ربوبی در روز قیامت است.
 آماده تکبیره الاحرام میشویم، چون احرام همانند تکبیره الاحرام در نماز است. نمازگزار باید خود را از همه چیز رها کند و تنها
 متوجه خدا شود و آنچه را بر او حرام است مرتکب نشود [\(۱\)](#)»

۱-۱. امام رضاع در فلسفه احرام فرموده‌اند: «به مردم دستور داده شده با احرام وارد حرم امن خدا شوند؛ برای آنکه حالت خشوع
 یافته، به امور بیهوده و نیز زر و زیور و امور دنیایی سرگرم نشوند و در کاری که انجام می دهند جدی باشند و با تمام وجود به سوی
 خدا حرکت کنند.»

لیبک، پاسخ به دعوت خداوند

با گفتن ذکر «تلبیه» انسان به دعوت الهی پاسخ مثبت داده، احرام تحقق می‌یابد. در آن هنگام، دل آدمی فرو می‌ریزد و اشک از دیدگان جاری می‌گردد؛ زیرا انسان خود را میهمان و دعوت شده پروردگار می‌بیند. عمره گزار با لیبک گفتن، در حقیقت با خدا پیمان میبندد که جز به اطاعت خدا زبان نگشاید و زبان خود را برای همیشه بر همه گناهان ببندد. با خدا پیمان میبندد که در همه حال تسلیم اوامر الهی گردد و حلال و حرام را پاس بدارد. انسان به این تعهد افتخار می‌کند؛ و به همین علت، مستحب است آن را تکرار کند و با صدای بلند بگوید؛ به امید آنکه دل؛ پاسخی بشنود. «(۱)»

۱-۱. در روایات آمده است که امام صادق ع همین که لباس احرام پوشید و خواست لیبک بگوید، از گریه، صدا در گلوی مبارکش حبس شد. هرچه کرد نتوانست تلبیه بگوید، رهبر یکی از فرقه‌های اهل سنت رو به آن حضرت کرد و گفت: چرا معطلی؟! امام فرمود: می‌ترسم بگویم «لیبک»، خدایا! آمدم، ولی جواب آید که من آمدن تو را قبول ندارم!

طواف، همگام با فرشتگان

پس از احرام در میقات، راهی مکه می شویم؛ با رسیدن به این شهر، احساس آرامش می کنیم. سلام کعبه، سلام آستان سبز سجودم سلام قبله من! هستی ام! تمام وجودم! سلام، عشق نجیبی که صاف و ساده و پاکی فدای نیم نگاهت، تمام بود و نبودم دلم کبوترکی بود از نژاد، تحیر که سر بریده‌ام آن را در آستان ورودم همینکه نگاه ما به کعبه میافتد، گریه امانان نمی دهد؛ سر بر سجده می نهیم و با خدای مهربان گفت و گو میکنیم. چه شیرین است حاجت خواستن در آن حالت اول! در یک لحظه همه را به یاد می آوریم و دعایشان می کنیم؛ پدر و مادر، اقوام، دوستان و ....

ص: ۸۵

وقتی کمی دقت میکنیم، آدم (ع) را در نظر می‌آوریم که به طواف مشغول است. ابراهیم (ع) را که با کمک اسماعیل، کعبه را بنا می‌کند. هاجر را که با فرزند خردسالش سیراب شده و در کنار کعبه (در حجر اسماعیل) منزل گزیده است. موسی را، عیسی را و محمد: را که با یارانشان از «باب الفتح» وارد مسجد می‌شوند. علی (ع)، مولود کعبه بر شانه پیامبر رفته، بت‌ها را می‌شکند....
خدایا! چه می‌بینم؟! مهدی موعود [از کنار حجر الأسود ظهور کرده و فریاد بر آورده است: مهدیا، کعبه شد از شوق تویی تاب، بتاب!]

*** طواف، تنها عمل عمره است که همراه با نمازش، باید با طهارت انجام شود؛ بدینسان طواف همسان نماز است که به صورت متحرک دور خانه انجام میشود. «(۱)»

۱-۱. امیر مؤمنان علی ع می‌فرمایند: «خداوند ۱۲۰ رحمت در کنار خانه خویش قرار داده است؛ ۶۰ رحمت برای طواف کنندگان، ۴۰ رحمت برای نماز گزاران و ۲۰ رحمت برای نگاه کنندگان به کعبه.»

ص: ۸۶

طواف، انسان تک نگر و تک بُعدی را به همه سونگری فرا می‌خواند و توجه او را از یک جهت به همه جهات سوق می‌دهد.

طواف، سمبل توحید است؛ راهنمایی برای هدف داشتن در زندگی است؛ «(۱)»

شمعی است که به یاد معبود، باید پروانه وار به دور آن چرخید.

کعبه یک سنگ نشانی است که ره گم نشود

حاجی، احرام دگر بند، بین یار کجاست

امام صادق (ع) می‌فرماید: «وَطُفُّ بِقَلْبِكَ مَعَ الْمَلَائِكَةِ»؛ «با قلب خود، هماهنگ با فرشتگان - که در حریم عرش خدا به طواف

مشغولند - طواف کن.»

طواف برگرد کعبه، به عنوان خانه‌ای که از هر گونه آلودگی پاک است، درس طهارت و دستور پاکیزگی می‌دهد؛ پاک شدن از هر

بدی، شرک و عیب و هجرت و حرکت به خوبی‌ها و خدای خوبی‌ها.

۱-۲. در روایت است که راز چهار ضلعی بودن «کعبه» این است که بر چهار کلمه بنیان نهاده شده: «سُبْحَانَ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، وَلَا

إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ» و چه زیباست که انسان در حال طواف به این چهار کلمه‌ای که نظام هستی بر آن بنا شده، بیندیشد و زندگی

و آینده خویش را بر آن بنا نهد.

ص: ۸۷

نکته مهم در طواف این است که همراه این جسم خاکی، فکر و اراده و خواسته‌ها و اعمال و رفتار ما بر محور «خدا» بچرخند. عاشقان اول طواف کعبه جان کرده‌اند پس طواف کعبه تن فرض فرمان دیده‌اند آغاز و پایان طواف از «حجر الأسود» است؛ پس در هر دور باید با این سنگ بهشتی - که گنجینه بزرگترین اسرار است - عهد و پیمان ببندیم.

تا عهد تو در بستم، عهد همه بشکستم بعد از تو روا باشد، نقض همه پیمان‌ها چرا باید در طواف، پیرامون «حجر اسماعیل» نیز بچرخیم؟! حجر، محل دفن هاجر، اسماعیل و بسیاری از انبیا است. برای تعظیم و احترام به آنان، باید به دور حجر نیز بگردیم و اینچنین خداوند مؤمنانش را تکریم میکند.

ص: ۸۸

چرا هفت دور طواف می‌کنیم؟ راز و رمز اعداد مقدس را نمی‌دانیم، ولی این هفت با هفت آسمان و زمین، هفت بطن قرآن و هفت روز هفته بی‌ارتباط نیست. انسان به نیابت هر روز هفته در سراسر عمرش یک دور طواف و یک سعی میان صفا و مروه دارد؛ یعنی تمام عمر را در حال طواف و سعی است. ^(۱)

نماز، گفت و گو با خدا

نماز، ستون دین، سیمای مکتب، نشانه اسلام، اساس دین، معراج مؤمن، پیمان خداوند، میزان اعمال، کلید بهشت، اولین عملی که در قیامت از آن سؤال میشود، آخرین سفارش انبیا و اولیا، کوبنده شیطان، داروی تکبیر، نور چشم پیامبر، وسیله نزدیک شدن به خدا، سبب آموزش گناهان و یاد خداست و یاد خدا، آرام بخش دل‌ها و جان‌ها است!

۱-۱. در روایات معصومین آمده است که پس از آفرینش آدم و دستور خدا به فرشتگان برای سجده به او، فرشتگان شگفت زده شدند و خداوند بر آنها غضب کرد، ملائک طلب توبه کردند و پروردگار دستور داد تا «بیت المعمور» را طواف کنند، ملائک هفت سال آن را طواف کردند و استغفار نمودند و خداوند توبه آنها را پذیرفت. سپس خدای تعالی برای فرزندان حضرت آدم، کعبه را در زیر بیت المعمور قرار داد، تا محل توبه و پاک شدن از گناهان باشد. پس، طواف بر بندگان هفت دور واجب شد؛ هر سال یک دور.

خانه کعبه خانه دلهاست ساحت قدس و جلوه‌گاه خداست

نیکبخت آن که همچو پروانه در طواف است گرد آن خانه

ص: ۸۹

امام حسین (ع) در ظهر روز عاشورا و در میدان مبارزه و در برابر تیرهای دشمن، نماز را رها نکرد. ابراهیم (ع) همسر و کودک خویش را در بیابانهای داغ مکه- آن هنگام که هیچ آب و گیاهی نداشت- مسکن داد و گفت: «خدایا! تا نماز به پا دارند.» (۱)

حال، پس از پایان طواف، مطابق سنت ابراهیم، در پشت جایگاه او (مقام ابراهیم) و به سوی کعبه نماز می‌خوانیم؛ زیرا که خداوند در قرآن کریم دستور داده است: «در مقام ابراهیم نماز بخوانید و آنجا را جایگاه پرستش خدا قرار دهید.» (۲)
مقام ابراهیم رمزی است از مقام امامت، امت

۱-۲. رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ. ابراهیم: ۳ ع

۲-۱. وَ اتَّخَذُوا مِنْ مَقَامِ اِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى. بقره: ۱۲۵

ص: ۹۰

ابراهیمی حجگزار با این عمل، درس سازش ناپذیری با کفر را از قهرمان توحید می‌آموزد و به همین منظور به او اقتدا می‌کنند. آری، امامت در اسلام به قدری اهمیت دارد که سنگی هم که زیر پای امام بوده، باید در نماز، جلوی ما قرار گیرد و ما پشت آن به نماز بایستیم! در طواف نیز، حرکت باید میان «کعبه» و «مقام» باشد؛ یعنی، میان «توحید» و «امامت». مستحب است بعد از نماز طواف، مقداری از بهترین آب روی زمین «آب زمزم» نوشید و سر و صورت خود را با آن صفا داد، به امید آنکه زمزم عقل و خرد در وجودمان بجوشد و بدیها و زشتیهایمان شسته شود.

سعی، حرکت به سوی خوبیها

سعی میان صفا و مروه، اقتدا به هاجر است؛ او که با قلبی پر امید و ایمانی استوار، فاصله پر فراز و نشیب را در آن لحظات تنهایی، هفت بار به این سو و آن سو دوید تا جرعه‌ای آب بیابد و فرزند تشنه کامش را از مرگ رهایی بخشد و سرانجام به نتیجه رسید. [\(۱\)](#)

مسلمانان در این برنامه نمادین، با الهام از سعی هاجر می‌آموزند که در سختی‌های روزگار باید علاوه بر توکل و دعا، به کار و کوشش پردازند و از گوشه نشینی و زانوی غم در بغل گرفتن دوری گیرند؛ زیرا همراه با سعی و کار خستگی ناپذیر بود که چشمه زمزم به جریان افتاد. [\(۲\)](#)

۱-۱. شیعیان در سعی، ناخود آگاه به یاد طفل شش ماهه امام حسین ع در کربلا میافتند و اینکه چگونه با خون گلو سیراب شد!
 ۲-۲. در باطن سعی بین صفا و مروه، چشمه زمزم نهفته است. سراب‌های فریبده نباید انسانی را به یأس بکشاند، که یأس چشمه روح را می‌خشکاند. سرانجام سعی، چشمه زلالی است که از زیر پای اسماعیل جوشیده است. در مسیر خوبی‌ها خسته نشو و استقامت داشته باش، تا دعاهایت مستجاب و به چشمه فطرت پیوند خوریم.

ص: ۹۲

و نیز می‌آموزند که متواضع و فروتن باشند؛ چرا که همه با لباسی سفید و ساده برای حل مشکلات و سعادت خویش، سراسیمه در حرکتند.

امام صادق (ع) می‌فرماید: «مکانی پیش خدا محبوب تر از مسعی (محل سعی) نیست؛ زیرا در آنجا هر جبار و ستمگری ذلیل و خوار میگردد.» (۱)

همچنین آن حضرت می‌فرماید: «با توقف بر صفا، روح ضمیرت را برای دیدار خدا در قیامت تصفیه کن و با رسیدن به مروه، مروت و جوانمردی را برای خداوند در پیش گیر.» (۲)

-
- ۱-۳. مستحب است مردان قسمتی از سعی را با مهتابی سبز رنگ مشخص شده کمی تند تر حرکت کنند. این مکان، جایی است که شیطان قصد فریب ابراهیم را داشت و آن حضرت با سرعت از او اعراض کرد.
  - ۲- مستحب است انسان در حال سعی، دعا بخواند و خود را به گریه وادارد و مرتب بگوید: العفو، العفو، العفو.

تقصیر؛ زدودن بدیها

در مسجد شجره احرام بستیم و آمدیم و اکنون به پایان احرام می‌رسیم و با کوتاه کردن مو یا ناخن، از احرام خارج می‌شویم. باید مظاهر زیبایی را در مقابل دوست قربانی کرد، سر بر آستانش فرود آوریم و از مو و زیباییها بگذریم. از آلودگیها رهایی یابیم و دل را پاک کنیم.

*** پس از تقصیر، بار دیگر وظیفه انجام طواف است؛ چونان طواف پیشین، ولی به نیت «طواف نساء».

طواف وداع؛ پایان سفر و آغاز رسالت

می‌روم و زسر حسرت به قفا می‌نگرم که من دلشده این ره نه به خود می‌سپرم
مستحب است که زائر برای آخرین بار طواف وداع کند و از خانه خدا بیرون آید؛ هفت دور پیرامون کعبه طواف کرده

ص: ۹۴

و دو رکعت نماز بگذارد، سپس آب زمزم بنوشد و سر بر سجده نهد و از خداوند تقاضای توفیق زیارت مجدد خانه‌اش را نماید. در طواف وداع، لازم نیست دعاهایی به عربی خوانده شود، بیشتر به زبانهای مادری خود، ساده و صمیمی و راحت، دردها و رازها را نجوا کنیم. گویا با مادر خویش سخن می‌گوییم؛ آری، خدا حتی از مادر بیشتر دوستان دارد. آخرین لحظات حضور در مسجد الحرام است. نگاهی حسرت بار به کعبه می‌کنیم و با تمام وجود می‌گوییم؛ خدا حافظ ای کعبه! خدا حافظ ای قبله‌ام در نماز! خدا حافظ ای زادگاه علی! خدا حافظ ای صفا، مروه، ای زمزم، ای مقام!

ص: ۹۵

«حجر الأسود»، ای سنگ بهشتی! بار دیگر ما را به این سفر دعوت کن! عنایتی کن تا همیشه به یاد تو باشیم. کعبه، ما می‌رویم، اما هر روز پنج بار رو به تو نماز می‌گزاریم و خاطرات حضور با تو را دریادمان خواهیم داشت و آن راز و نیازها و آن تعهدات و پیمان‌ها همیشه با ما خواهد بود.

پروردگارا! من در اینجا چه بسیار چیزها دیدم، من تو را با تمام وجود حس کردم. جای پای آدم و ابراهیم را مشاهده کردم. هاجر را دیدم که دوان دوان در پی اسماعیل بود. سجدگاه محمد (ص) را دیدم. با تو گفت و گو کردم و حال که به وطنم میرسم، سوغاتی من روح

ص: ۹۶

معنوی‌ای است که از شما کسب کرده‌ام. کمکم کن جرعه‌ای از آن را به اقوام و دوستان تشنه‌ام هدیه کنم. خدایا! معبودا دعایم را مستجاب فرما: (رَبَّنَا لَا تُرِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا).

ای مونس! در تنهایی یاورم باش و در دو راهی چراغ راهم!

ای عزیز! به وعده‌هایت دل بسته‌ام و تمام وجودم از امید به تو لبریز شده؛ ما را به امیدمان خریدار باش و با خورشید کعبه پیوند زن. به پایان آمد این دفتر حکایت همچنان باقی است به صد دفتر نشاید گفت وصف الحال مشتاقی.

ص: ۹۷

زمزمه‌های وداع

مدینه! شهر رسول خدا! خداحافظ مزار گمشده! گلدسته‌ها! خداحافظ
کمیل و ندبه و شب‌های اشک و دلتنگی کبوتران غریب آشنا! خداحافظ
بقیع! گنبد خضرا! مزار بی فانوس بهشت گمشده در غم‌رها، خداحافظ
زمین داغ! هوای گرفته و ابری بنای مرمری و دلگشا، خداحافظ
غروب غم انگیز پشت قبرستان سپیده‌های سلام و دعا، خداحافظ
ستون توبه! در سوخته! خیابانها مدینه! شهر رسول خدا، خداحافظ

خداحافظ ای کعبه

خداحافظ ای کعبه، ای بزم یار خداحافظ ای بیت پروردگار
خداحافظ ای محفل اهل راز خداحافظ ای قبله‌ام در نماز
خداحافظ ای کوی مطلوب من خداحافظ ای بیت محبوب من
خداحافظ ای از تو دل منجلی خداحافظ ای زادگاه علی
اگر میهمان بدی بوده‌ام به دامان پاک تو رخ سوده‌ام
از این در برون با چه حالی روم مبادا که با دست‌خالی روم
اگر خواهی از خود جدایم کنی کرم کن که عبد خدایم کنی
صفایی دگر بر روانم بده امام زمان را نشانم بده

ص: ۱۰۰

بخش ششم: نکته‌ها و تجربه‌ها

امام صادق (ع) خطاب به شیعیان فرمودند:

«هر یک از شما تقوا را رعایت کند، با صداقت باشد و با مردم به نیکی رفتار کند، «جعفری واقعی» است. در چنین صورتی است که ما خوشحال خواهیم شد؛ زیرا دیگران خواهند گفت که این از آثار تربیت جعفر است. اگر جز این باشد، ناراحتی و خواری گریبانگیر ما میشود.»

آری، زائر شیعی، نماینده شیعه و کشور شیعی در سرزمین وحی است؛ پس همگان، ویژگیهای شیعیان را در اعمال زائر شیعه جست و جو می‌کنند.

ص: ۱۰۱

رعایت نکته‌ها و یادآوریهای زیر و بهره‌مندی از تجربیات دیگران، سفر دانش آموزان عزیز را در این سفر معنوی پربارتر می‌سازد و خاطرهای خوش برای همه ایام عمر باقی می‌گذارد.

۱. پیش از سفر، در جلسات آموزشی و توجیهی شرکت کنید و افزون بر فراگیری احکام و مسائل، به آنچه توسط مدیر کاروان و روحانی در رابطه با شأن و مقررات تذکر داده می‌شود، توجه نمایید.

۲. رعایت نظم و انضباط در سفر؛ مانند سوار شدن به هواپیما و پیاده شدن از آن، ورود و خروج به آسانسورها در هتلهای مکه و مدینه، سوار شدن به اتومبیل با شمارهای که اعلام شده، حفظ آرامش در طبقات هتل و اتاق‌ها و ... نشانه شخصیت افراد است.

ص: ۱۰۲

۳. همراه داشتن کارت شناسایی، نشانی هتل مکه و مدینه، دفترچه پزشکی و واکسیناسیون و دقت در نگهداری بلیت و گذرنامه و خودداری از همراه بردن کلید اتاق به بیرون از هتل، از اموری است که باید رعایت شود.
۴. پیش از ورود شما به مکه یا مدینه، اتاقها شماره بندی شده که در آنها اسکان خواهید یافت. با ورود به ساختمان از سر و صدا، تعویض اتاق و عجله و شتاب پرهیز و متانت را در همه جا حفظ کنید.

ص: ۱۰۳

۵. در مکه و مدینه، همه روزه جلسات معارف، مناسک و اخلاق تشکیل می‌شود، در این جلسات حضور جدی داشته باشید و ضمن یادگیری مسائل و اسرار حج، قرائت نمازتان را نیز اصلاح کنید و اشکالات آن را بر طرف سازید. همچنین خواهران مسائل ویژه شرعی خود را از روحانی بپرسند.

۶. شایسته است با حجاج سایر کشورها به گرمی برخورد کنید. با گفتن «السلام علیکم» به آنان سلام و احترام کنید و با ایشان انس بگیرید. همچنین در برخورد با مردم عربستان و کسبه و مأموران، ادب را مراعات کنید.

ص: ۱۰۴

(ع). در مساجد مکه و مدینه، در میان صفوف نماز گزاران و جلوی کسانی که نماز میخوانند راه نروید. همچنین خواهران برای اقامه نماز، هیچگاه جلوتر از آقایان نایستند.

۸. زمان حضور بانوان برای زیارت مرقد پیامبر خدا (ص) صبح‌ها بعد از ساعت (ع) تا یک ساعت به ظهر است. بعد از ظهرها نیز پیش از نماز عصر به مدت دو ساعت و شب‌ها پس از نماز عشا مییاشد.

(ص). درهای قبرستان بقیع، در ساعتهای خاص، تنها برای مردان گشوده می‌شود؛ مانند: بعد از نماز صبح (حدود ساعت ۶) بعد از نماز عصر (حدود ساعت ۴) و بانوان تنها بعد از نماز عصر می‌توانند از پشت نرده‌ها بقیع را زیارت کنند.

ص: ۱۰۵

۱۰. از خواندن نماز در کنار قبرستان بقیع و استفاده از مُهر در تمام مساجد مکه و مدینه خودداری نموده، بر سنگ فرشهای مساجد سجده شود؛ البته در هتل باید بر مُهر و یا چیزی که سجده بر آن صحیح است، سجده نمود.
۱۱. دانش آموزان گرامی، در صورت داشتن نذر برای حرمین، قبور ائمه، شیعیان مدینه و ... آن را در اختیار روحانی کاروان بگذارند تا به دفتر نمایندگی ولی فقیه مستقر در مکه و مدینه تحویل دهند که در جای مناسب مصرف شود.
۱۲. از مکانهای زیارتی، به مخصوص مسجد الحرام و مسجد النبی، عکس‌نگیرید و توجه داشته باشید که بردن دوربین به داخل مسجد الحرام و مسجد النبی ممنوع است.

ص: ۱۰۶

۱۳. هنگام نماز، همه فروشگاهها و مغازهها تعطیل است؛ بنابراین ضروری است از توقف درمقابل مغازهها تا پایان نماز، که موجب انگشت نما شدن است، خودداری کنیم.
۱۴. توصیه می شود برای پیشگیری از گرما زدگی، در ساعات گرم و وسط روز، آمد و شد نداشته باشید. مایعات زیاد مصرف کنید. از استحمام روزانه غافل نباشید.
۱۵. اوقات فراغت در مدینه و مکه، فرصت خوبی است برای خواندن نمازهای قضا و چه خوب است که این کار در مسجد النبی و مسجد الحرام باشد؛ که ثواب بسیار دارد.

ص: ۱۰۷

۱۶. سحرگاه مدینه و مکه لطیف و فرحزاست و صفایی ویژه دارد. سعی کنید پیش از اذان صبح به مسجد النبی و مسجد الحرام مشرف شوید و نماز را به جماعت برگزار کنید. در این روزها و شبها که در مدینه هستید، با قرائت قرآن و ختم صلوات، بر روحانیت و معنویت خود بیفزایید.

۱ (ع). از برنامه‌هاییکه برای زائران عزیز در مدینه منوره و مکه مکرمه تدارک دیده شده، «زیارت دوره» است که در مدینه شامل موارد زیر است:

زیارت قبور شهدای احد در منطقه احد، مسجد ذوقبلتین و مساجد فتح، حضرت علی (ع)، سلمان فارسی در منطقه جنگ خندق و همچنین مسجد قبا.

ص: ۱۰۸

در مکه نیز به اماکن مقدسی همچون، غار حِرا، غار ثور، قبرستان ابوطالب، عرفات، مشعر الحرام، سرزمین منا و جمرات خواهید رفت.

۱۸. آوردن هدیه و سوغات، عملی پسندیده است، اما باید وقت خود را بیش از اندازه در بازارها تلف نکنیم. برای خرید، پول زیاد همراه برندارید؛ و اضافه بر نیاز را در جایی مطمئن نگهدارید، یا به مدیر و مسئولان کاروان بسپارید.

۱ (ص). احترام به قرآن، بر هر مسلمانی واجب است؛ وقتی در مسجد النبی و مسجد الحرام قرآن تلاوت میکنید، قرآن را بر زمین نگذارید که کار شایسته‌های نیست، بلکه با احترام آن را در دست بگیرید و یا بر زانوهای خود نهاده، بخوانید و هنگام نماز، در جایگاه وقفه‌های مخصوص قرآن بگذارید.

ص: ۱۰۹

۲۰. بهتر است بعد از نماز صبح، پیش از ظهر و بعد از نماز عصر، نماز مستحبی خوانده نشود.

۲۱. زمان ورود شما به مکه معمولاً نیمه‌های شب و قبل از اذان صبح است. بنابراین، تا اذان صبح در هتل استراحت کنید و بعد از خواندن نماز صبح، برای انجام اعمال، به مسجد الحرام مشرف شوید. پیش از آغاز کردن به اعمال، مقداری صبر کنید تا با فضای مسجد الحرام آشنا شوید.

۲۲. در طول مسافرت، آرامش خاطر داشته باشید، از فشارهای روحی، اضطراب و تشویش خاطر پرهیزید.

ص: ۱۱۰

۲۳. از بستن کیفِ تلفن همراه به کمر و تظاهر به داشتن آن، خود داری کنید؛ زیرا در معرض خطر و سرقت قرار می‌گیرید. همچنین به هنگام استفاده از تلفن همراه، احترام اماکن مقدس را حفظ کنید.

۲۴. توجه داشته باشید که خلوت‌ترین زمان برای طواف مستحبی، یک ساعت پس از نماز صبح و یک ساعت پس از نماز عشا است و شلوغ‌ترین آن، بین نماز مغرب و عشا، همچنین نیم ساعت به وقت اذانهای نماز است (استفاده از این زمان‌ها برای خواهران محترم بسیار مناسب و بلکه ضروری است).

۲۵. از خواندن نماز در مسیر طواف کنندگان و راه رفتن بر خلاف مسیر آنان، بوسیدن مقام ابراهیم، تجمع و ازدحام در کنار آن و صدا کردن دوستان و همراهان با صدای بلند و ... اجتناب شود.

ص: ۱۱۱

۲۶. خواهران از بوسیدن حجر الأسود، که مستلزم اختلاط با نامحرم است، پرهیزند و برای یک عمل مستحبی، مرتکب گناه نشوند. همچنین در مسجد الحرام از مردان جدا نشسته، به خواندن دعا و قرآن و نماز پردازند.

۲ (ع). وقتی اعمال عمره مفرده پایان یافت، بهترین عمل در مکه مکرمه، طواف مستحبی، قرائت قرآن، خواندن نماز، نگاه به کعبه و تفکر و اندیشیدن است.

گفتنی است، این اعمال را میتوان به نیت دیگران؛ مانند پدر، مادر، اقوام، آموزگاران، دوستان و ... انجام داد و ضرورتی برای انجام «احرام مجدد» نیست.

۲۸. برای آشنایی بیشتر درباره «عمره» و ویژگی‌های آن، می‌توانید به پایگاه‌های اطلاع‌رسانی حج (وابسته به بعثه مقام معظم رهبری) به نشانی: www.ptth.ir و پایگاه لبیک (وابسته به سازمان صدا و سیما) به نشانی: www.kiabbal.ir

ptth مراجعه نمایید.

ص: ۱۱۲

همچنین مطالعه کتابهای زیر در این زمینه می‌تواند راهگشا باشد:

- «مناسک مصور عمره مفرده»، و نیز «مناسک عمره، ویژه بانوان»، محمدحسین فلاح زاده، نشر مشعر.
- عمره، محسن قرائتی، نشر مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن.
- عمره مفرده، نجف نجفی روحانی، دفتر نشر معارف.
- معیاد نور، محسن شریعت، دفتر نشر معارف.
- داستانها و حکایتهای حج، رحیم کارگر، نشر مشعر.
- برکات سرزمین وحی، محمد محمدی ری شهری، نشر مشعر.
- سرزمین نور، خاطرات جمعی از دانشجویان دانشگاه کاشان، نشر مشعر.

ص: ۱۱۳

- فصلنامه میقات حج شماره ۶۰ (ویژه خاطرات حج و عمره)، حوزه نمایندگی ولی فقیه در امور حج و زیارت.

بخش هفتم: ادعیه و زیارات**زیارت پیامبر اعظم (ص)**

«السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا «سَلَامٌ بِرِئَاسَةِ رَسُولِ خَدَا، سَلَامٌ بِرِئَاسَةِ نَبِيِّ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ،
 یَغْمِرُ خَدَا، سَلَامٌ بِرِئَاسَةِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا خَاتَمَ النَّبِيِّ - یَنْ، أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ سَلَامٌ بِرِئَاسَةِ خَاتَمِ پیامبران،
 گواهی دهم که تو بَلَّغْتَ الرِّسَالَةَ، وَأَقَمْتَ الصَّلَاةَ، وَآتَيْتَ الزَّكَاةَ، رسالت را رساندی و نماز را برپا داشتی و زکات دادی وَأَمَرْتَ
 بِالْمَعْرُوفِ، وَنَهَيْتَ عَنِ الْمُنْكَرِ،

ص: ۱۱۶

و امر کردی به معروف و نهی کردی از کار بد وَعَیَّدْتَ اللَّهُ حَیَّتِي أَتَاكَ الْيَقِينُ، صِلَاوَاتُ اللَّهِ و عبادت کردی خدا را تا مرگ به سراغت آمد. درودهای خدا عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُ وَعَلَى أَهْلِ بَيْتِكَ الطَّاهِرِينَ».

روح- متش بر تو و بر خ- ان-- دان ط- اهر و پ- اک- یزهات.»

سپس رو به قبله در کنار ستونی که در سمت راست مرقد مطهر است بایست، در حالی که قبر مطهر در سمت چپ تو و منبر در سمت راست تو باشد که در این حال در بالا سر رسول خدا (ص) قرار گرفته‌ای و بگو:

ص: ۱۱۷

«أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، «گواهی دهم که معبودی نیست جز خدای یگانه‌ای که شریک ندارد وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّكَ وَ گواهی دهم که محمد بنده و رسول او است و گواهی دهم که تویی رَسُولُ اللَّهِ، وَأَشْهَدُ أَنَّكَ مُحَمَّدُ ابْنُ عَبْدِ اللَّهِ، رسول خدا و گواهی دهم همانا تویی محمد فرزند عبدالله وَأَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ بَلَغْتَ رِسَالَاتِ رَبِّ- كَ، و گواهی دهم که رسالت پروردگارت را رساندی وَنَصَحْتَ لِأُمَّتِكَ، وَجَاهَدْتَ فِي اللَّهِ، وَعَبَدْتَ

ص: ۱۱۹

خدایت به بهترین شرافت جایگاه گرامیان برساند، الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي اسْتَنْفَدَنَا بِكَ مِنَ الشَّيْءِ - رُكَّ سَتَائِشِ خُدَائِي رَا اسْتِ كِه مَا رَا بِه
وسيله تو از شرك وَالضَّلَالَةِ. اللَّهُمَّ فَاجْعَلْ صِلَمَاتِكَ وَصِلَمَاتِ وَ گمراهی نجات بخشید. خدایا! پس درودهای خود و درودهای
مَلَائِكَتِكَ الْمُقَرَّبِينَ وَعِبَادِكَ الصَّالِحِينَ، فرشتگان مقربت و بندگان شایستهات وَأَنْبِيَائِكَ الْمُرْسَلِينَ وَأَهْلِ السَّمَاوَاتِ وَ پیامبران
مرسلت و ساکنان آسمانها وَالْأَرْضِينَ، وَمَنْ سَخَّحَ لَكَ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ مَنْ

ص: ۱۲۰

و زمینها و هر که را برای تو ای پروردگار جهانیان تسبیح گویند از الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ، عَلِي مُحَمَّد عَبْدِكَ اولین و آخرین همه را یکجا قرار ده، برای محمد بنده وَرَسُولِكَ وَنَبِيِّكَ وَأَمِينِكَ وَنَجِيِّكَ وَحَبِيبِكَ و رسولت و پیامبرت و امین (بر وحیت) و همرازت و حبیب و صَیْفِيَّكَ وَخَاصَّتِكَ وَصَـفْوَتِكَ وَخَيْرَتِكَ مِنْ و دوست خالص و مخصوصت و برگزیده و منتخب تو از خَلْقِكَ. اللَّهُمَّ أَعْطِهِ الدَّرَجَةَ، وَالْوَسِيلَةَ مِنْ مِیَانِ خَلْقَتِ خَدَايَا بِهٖ مُحَمَّدٌ دَرَجَةً وَ مَقَامٌ

ص: ۱۲۲

و توبه از گناهانم کردم و من بِكَ إِلَی اللَّهِ رَبِّ- ی وَرَبِّ- كَ لِيَغْفِرَ لِي ذُنُوبِي». بوسیله تو رو به خدائی کرده‌ام که پروردگار من و تو است تا بیامرزد گناهانم را. و حاجت خود را بطلب، امید است که برآورده شود.

پس صلوات و درودهای مخصوص بر رسول اکرم (صلی الله علیه وآله) را بخوان:

«اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ كَمَا حَمَلْتَ وَحْيِكَ وَ«خدایا درود فرست بر محمد چنانچه وحی تو را متحمل شد بَلِّغْ رِسَالَتِكَ، وَصَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ كَمَا أَحَلَّ و پیام‌هایت را رسانید و درود فرست بر محمد چنانچه حلال کرد حلالَكَ، وَحَرَّمَ حَرَامَكَ، وَعَلَّمَ كِتَابَكَ، وَصَلِّ

ص: ۱۲۳

حلال تو را و حرام کرد حرام تو را و به مردم یاد داد کتاب تو را و درود فرست علی مُحَمَّد کَمَا اَقَامَ الصَّلَاةَ، وَآتَى الزَّكَاةَ، بر محمد چنانچه برپاداشت نماز را و زکات داد وَدَعَا إِلَى دِينِكَ، وَصَلَّ عَلَى مُحَمَّدٍ کَمَا صَدَّقَ و بدین تو دعوت فرمود و درود فرست بر محمد چنانچه وعده بوعیدک، وَأَشْفَقَ مِنْ وَعِيدِكَ، وَصَلَّ عَلَى مُحَمَّدٍ تو را تصدیق کرد و ترسانید (مردم را) از تهدید تو و درود فرست بر کَمَا غَفَرْتَ بِهِ الذُّنُوبَ، وَسَتَرْتَ بِهِ الْعُيُوبَ، محمد چنانچه آمرزیدی بوسیله اش گناهان

ص: ۱۲۴

را و پوشاندی بدو وَفَرَّجْتَ بِهِ الْكُرُوبَ، وَصَلَّ عَلَى مُحَمَّدٍ كَمَا عَيُوبَ رَا و برطرف کردی بدو گرفتاریها را و درود فرست بر دَفَعْتَ بِهِ الشَّقَاءَ، وَكَشَفْتَ بِهِ الْغَمَّاءَ، وَأَجَبْتَ مُحَمَّدَ چنانچه دفع کردی بدو بدبختی را و زدودی بدو بِهِ الدُّعَاءَ، وَنَجَّيْتَ بِهِ مِنَ الْبَلَاءِ، وَصَلَّ عَلَى غَمِّهَا رَا و اجابت کردی بدو دعا را و نجات دادی به برکت او از مُحَمَّدٍ كَمَا رَحِمْتَ بِهِ الْعِبَادَ، وَأَحْيَيْتَ بِهِ بِلَا و درود فرست بر محمد چنانچه رحم کردی بدو الْبِلَادَ، وَقَصَمْتَ بِهِ الْجَبَابِرَةَ، وَأَهْلَكْتَ بِهِ

ص: ۱۲۵

بندگان را و زنده کردی بدو شهرها و بلاد را و شکستی بدو الفراعنه، وَصَلَّ عَلَيَّ مُحَمَّدٌ كَمَا أَضَعَفْتَ بِهِ گردنکشان را و هلاک کردی بدو فرعونها را و درود فرست بر الأموال، وَأَعَزَّزْتَ بِهِ مِنَ الْأَهْوَالِ، وَكَسَّرْتَ مُحَمَّدٌ چنانچه چند برابر کردی بدو اموال را و حفظ کردی بدو به الأضنام، وَرَحِمْتَ بِهِ الْأَنَامَ، وَوَصَلَّ عَلَيَّ (مردم) را از هراسها و شکستی بدو بتها را و رحم کردی بدو بر مردمان و درود فرست بر مُحَمَّدٌ كَمَا بَعَثْتَهُ بِخَيْرِ الْأَدْيَانِ، وَأَعَزَّزْتَ بِهِ مُحَمَّدٌ چنانچه برانگیختی او را به بهترین ادیان و عزت دادی به او الأیمان، وَتَبَيَّرْتَ بِهِ الْأَوْثَانَ، وَعَظَّمْتَ بِهِ الْبَيْتَ

ص: ۱۲۶

بر ایمان و نابود کردی بدو بتان را و عظمت دادی بدو به خانه الحرام، وَصَلَّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَأَهْلِ بَيْتِهِ الطَّاهِرِينَ كَعْبِهِ وَدُرُودِ فَرَسْتِ بِرِ مُحَمَّدٍ وَخَانِدَانِ پَاكٍ وَنِيكَو كَارِشِ الْأَخْيَارِ وَسَلَّمٌ تَسْلِيمًا.

و سلام مخصوص بر ایشان فرست.

زیارت دوّم حضرت فاطمه زهرا (علیها السلام)

«يَا مُنْتَحَنَةُ امْتَحَنِكَ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكَ قَبْلَ «ای آزمایش شده، آن خدایی که تو را آفرید، پیش از آنکه أَنْ يَخْلُقَكَ، فَوَجِدَكَ لِمَا امْتَحَنَكَ صَابِرَةً، وَتُورَا خَلْقَ كُنْدِ آزمودت و تو در آن آزمایش بردبار وَ زَعَمْنَا أَنَا لَكَ أَوْلِيَاءُ»

ص: ۱۲۷

وَمُصَدِّقُونَ وَصَابِرُونَ، شکبیا بودی و ما دوستان تو و تصدیق کننده و شکیباییم لِكُلِّ مَا أَتَانَا بِهِ أَبُوكَ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ، به آنچه پدرت صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ و وَأَتَانَا بِهِ وَصِيَّتُهُ، فَأَنَا نَسْأَلُكَ إِنَّ كُنَّا صِدْقْنَاكَ وَصِيَّتُهُ آورده‌اند تسلیم هستیم و ای خدا ما از تو می‌خواهیم همچنانکه ما إِلَّا أَلْحَقْتَنَا بِتَصَدِيقِنَا لَهْمَا بِالْبُشْرَى لُبِّشْ - رَ تَصَدِيقِ كُنْنَدَه‌ايم به درجه عالی‌ای برسانی تا ما خود را مژده أَنْفُسَنَا بِأَنَا قَدْ طَهَّرْنَا ب - وَلَايَتِكَ».

دهیم که بخاطر ولایت این خانواده پاک شدیم.»

ص: ۱۲۹

أَيُّهَا الْمُحَدَّثَةُ الْعَلِيمَةُ، سلام بر تو ای هم سخن با فرشتگان وای دانا، خدا را و همچنین اشهد الله ورسوله وملائكته أن- ی راض عمّن پیامبر و فرشتگانش را گواه می گیرم که من از هر کس که تو از او خوشنود باشی خوشنودم رَضِيْتِ عَنْهُ، ساخِطٌ عَلَى مَنْ سَخِطْتَ عَلَيْهِ، و بر هر کس که تو از او خشمناک باشی خشمناکم، بیزاری می جویم مُتَبِّرَةٌ مِمَّنْ تَبَّرَاتِ مِنْهُ، مُوَالٍ لِمَنْ وَالَيْتِ، مُعَادٍ مِنْ هَرٍ كِه تُو از او بیزاری و دوست دارم هر که تو او را دوست داری و دشمن دارم هر که را لِمَنْ عَادَيْتِ، مُبْغِضٌ لِمَنْ أَبْغَضْتِ، مُحِبٌّ لِمَنْ تُو دشمن داری و ناخوشنودم از کسی که تو از او ناخوشنودی دوست دارم کسی را که

ص: ۱۳۰

أَحْبَبْتُ، وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيداً وَحَسِيباً وَجَازِياً تُو دُوسْتَدَار آنی و کافئ است خداوند گواه و پاداش دهنده و مُثَبِّباً.

من باشد.»

پس دو رکعت نماز زیارت بگزار، به همان ترتیبی که در زیارت اول آن حضرت ذکر کردیم.

ص: ۱۳۱

زیارت ائمه بقیع

«السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَيُّهَا الْهُدَى، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ» سلام بر شما پیشوایان هدایت سلام بر شما أَهْلَ الْبِرِّ وَالْتَّقْوَى، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَيُّهَا الْحُجُجُ شایستگان نیکی و پرهیزکاری سلام بر شما ای حجتها عَلَى أَهْلِ الدُّنْيَا، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَيُّهَا الْقَوَّامُونَ بر اهل دنیا سلام بر شما ای قیام کنندگان فِي الْبَرِّيَّةِ بِالْقِسْطِ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الصَّفْوَةِ، به عدل در میان مردم سلام بر شما ای شایستگان برگزیدگی السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا آلَ رَسُولِ

ص: ۱۳۲

اللّٰهُ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ سَلَامٌ بِرِشْمَا اِي آلِ رَسُوْلِ خَدَا، سَلَامٌ بِرِشْمَا اَهْلِ النَّجْوٰى، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ الْعُرْوَةُ الْوُثْقٰى، اِي اَهْلِ رَاذِى، سَلَامٌ بِرِشْمَا اِي رِيْسَمَانَ وَ دِسْتَاوِيْزِ مَحْكَمِ حَقِّ، اَشْهَدُ اَنَّكُمْ قَدْ بَلَّغْتُمْ وَ نَصَحْتُمْ وَ صَبَرْتُمْ فِىْ غَوَاہِىْ دَهْمِ كِهْ شِمَا بِخَوْبِىْ تَبْلِيْغِ وَ خِيْرِ خَوَاہِىْ كَرْدِيْدِ وَ دَرِ مَوْرِدِ خَدَا شَكِيَّائِىْ ذَاتِ اللّٰهِ، وَ كَذَّبْتُمْ وَ اَسٰى اِلَيْكُمْ فَغَفَرْتُمْ، وَ اَشْهَدُ كَرْدِيْدِ بَا اِيْنِكِهْ شِمَا رَا تَكْذِيْبِ كَرْدِهْ وَ بَا شِمَا بَدِ كَرْدِنْدِ اَنْهَا رَا بَخْشِيْدِيْدِ وَ غَوَاہِىْ دَهْمِ اَنَّكُمْ الْاِئِمَّةُ الرَّاشِدُوْنَ الْمَهْدِيُّوْنَ، وَ اَنَّ طَاعَتَكُمْ كِهْ شِمَائِيْدِ اِمَامَانَ رَاہِبِرِ رَاہِ يَافْتِهْ وَ

ص: ۱۳۳

همانا اطاعت شما مفروضه، وَأَنَّ قَوْلَكُمْ الصِّدْقُ، وَأَنَّكُمْ دَعَوْتُمْ واجب است و گفتارتان راست است و براستی شما مردم را به خدا دعوت کردید

فَلَمْ تُجَابُوا، وَأَمَرْتُمْ فَلَمْ تُطَاعُوا، وَأَنَّكُمْ دَعَائِمُ ولی اجابت نکردند و دستور دادید ولی اطاعت نکردند و همانا شمائید پایه‌های الدین وَأَرْكَانُ الْأَرْضِ، لَمْ تَزَالُوا بِعَيْنِ اللَّهِ، دین و رکنهای زمین و همواره در زیر نظر خدا بودید يَنْسَخُكُمْ فِي أَصْلَابِ كُلِّ مُطَهَّرٍ، وَيُنْقَلِبُكُمْ مِنْ كِه برمی داشت شما را از صلبهای هر شخص پاک و منتقلتان می ساخت به أَرْحَامِ الْمُطَهَّرَاتِ، لَمْ تُدَنَّ - سَكُمُ الْجَاهِلِيَّةُ

ص: ۱۳۴

رحمهای پاکیزه، آلوده نکرد شما را اوضاع جاهلیت غرق الجُهلاء، وَلَمْ تَشْرِكْ فِيكُمْ فِتْنُ الْأَهْوَاءِ، طِبْتُمْ در نادانی و تأثیر نکرد در شما فتنه‌های هوس آلود پاک بودید وَطَابَ مِنْبِتُكُمْ، مَنْ بِكُمْ عَلَيْنَا دِيَانُ الدِّينِ، و پاک بود ریشه شما منت نهاد بوسیله شما بر ما جزا ده روز جزا فَجَعَلَكُمْ فِي بُيُوتِ اِذْنِ اللَّهِ أَنْ تُزْفَعَ وَيُذْكَرَ پس شما را در خانواده‌هایی قرار داد که به عظمت و فرازمندی آنها فِيهَا اسْمُهُ، وَجَعَلَ صَلَوَاتِنَا عَلَيْكُمْ رَحْمَةً لَنَا و پر آوازه شدن نامتان فرمان داد درود فرستادن ما را بر شما رحمتی برای ما

ص: ۱۳۵

وَكَفَّارَةً لِّذُنُوبِنَا، اِذِ اخْتَارَكُمُ اللّٰهُ لَنَا، وَطَيَّبَ و ك- فاره‌ای برای گ- ناهانمان چون- که خداشما را ب- رای ما انتخاب فرمود و پ-

اک ک- رد

خُلِقْنَا بِمَا مَنَّ بِهِ عَلَيْنَا مِنْ وَّلَايَتِكُمْ، وَكُنَّا عِنْدَهُ خَلْقَتْ مَا رَا بوسيله آنچه منت گذارد بر ما از ولایت شما و ما پیش خدا از مُسَمِّينَ بِعِلْمِكُمْ، مُعْتَرِفِينَ بِتَّضِيءِ دِيْقِنَا اِیَّاكُمْ، نامبردگان به دانش شما و اعتراف کنندگان به تصدیقمان نسبت به شما بودیم وَهَذَا مَقَامٌ مَنْ اَسْرَفَ وَاَخْطَا وَاَسْتَتَانَ وَاَقْرَبَ و این جایگاه کسی است که زیاده‌روی و خطا کرده و مستمند شده بما جنی، وَرَجَى بِمَقَامِهِ الْخَلَّاصَ، وَاَنْ

ص: ۱۳۶

و به جنایت خود اقرار داشته و امید دارد بدین جایگاه خلاصی خود را و یَسْتَنْقِذَهُ بِكُمْ مُسْتَنْقِذُ الْهَلْكِ مِنَ الرَّدَى، نجات دهدش خداوند بوسیله شما نجات دادن هلاک شدگان از نابودی فَكُونُوا لِي شُفَعَاءَ، فَقَدْ وَفَدْتُ إِلَيْكُمْ إِذْ رَغِبَ بِسْ شَمَا شَفِيعَانِ مِنْ بَاشِيدِ كِه مِنْ بَه شَمَا وَارِدِ شَدْمْ دَرِ أَنْكَاهِ كِه دُورِ كَرْدَنْدِ عَنْكُمْ أَهْلُ الدُّنْيَا، وَأَتَّخِذُوا آيَاتِ اللَّهِ هُزُوءًا، از شما مردم دنیا و آیات خدا را مسخره گرفتند و وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا، يَا مَنْ هُوَ قَائِمٌ لَا يَسِيهُو، وَدَائِمٌ تَكْبِرُ وَرَزِيدَنْدِ از آنها ای پابرجایی که سهو ندارد و پاینده‌ای که لا يَلْهُو، وَمُحِيطٌ بِكُلِّ شَيْءٍ، وَلَكَ الْمَنْ بَمَا سرگرم نشود و به هر چیز احاطه دارد تو

ص: ۱۳۷

را است منت بدانچه وَفَّقْتَنِي، وَعَرَّفْتَنِي أُمَّتِي وَبِمَا أَقَمْتَنِي عَلَيْهِ، إِذْ مَرَّ بَدَانِ مَوْفِقِ دَاسْتِي وَ شَنَاسَانَدِي مَرَّ بَدَانِچِه مَرَّ بَدَانِ بَرِّپَا دَاسْتِي
 دَر صَدِّ عَنْهُ عِبَادُكَ وَجَهْلُوا مَعْرِفَتَهُ، وَاسْتَحْفُوا صَوْرَتِي كِه بِنْدِگَانْتِ از آن رُو گِرْدَانَدَنْد وَ از شَنَاسْتَنْش نَادَان بُوَدَنْد وَ حَقْش رَا
 بِحَقِّهِ، وَ مَالُوا إِلَى سِوَاهُ، فَكَانَتْ الْمِنَّةُ مِنْكَ سَبَكْ شَمَرْدَنْد وَ بِه غَيْرِ آن مَنحَرَفْ شَدَنْد پَس دَارِي عَلَيَّ مَعَ أَقْوَامِ خَصَّصْتَهُمْ بِمَا
 خَصَّصْتَنِي بِهِ، بَر مَن بَا مَرْدَمِي كِه مَخْصُوصْشَان دَاسْتِي بَدَانِچِه مَرَّ بَدَانِ مَخْصُوصْ كَرْدِي فَلَكَ الْحَمْدُ إِذْ كُنْتُ عِنْدَكَ فِي مَقَامِي هَذَا
 پَس تُو رَا اسْتِ سَتَايش چُونَكِه مَن دَر پيش تُو دَر اَيْن مَقَامِ

ص: ۱۳۸

مِذْکُوراً مَكْتُوباً، فَلَا تَحْرِمْنِي مَا رَجَوْتُ، وَلَا يَادُ شَدَّةً وَ نَامُ بَرْدَةً شَدَّةً بُوْدَمُ پَسِ مَحْرُومٍ مَكْنُ مِنْ اَنْچِه اَمِيْدوَارَمُ وَ تُخَيِّنِي فِيمَا دَعَوْتُ
فِي مَقَامِي هَذَا بِحُزْمَةٍ نُوْمِيْدَمُ مَسَازُ دَرِ اَنْچِه تُوْرَا خُوَانْدَمُ دَرِ اَيْنِ مَقَامِ بِه حَرْمَتِ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّاهِرِيْنَ». محمد و آل طاهرينش.»

ص: ۱۳۹

دعای اشواط طواف

اشاره

برای اینکه طواف کننده در تعداد دورهای طواف شك نکند، می‌تواند دعاهای وارده را تقسیم کرده و در هر دور طواف بخشی از آن را به قصد رجاء بخواند، و اگر تکرار شد مانعی ندارد.

دعای دور اول

«اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِي يُمَشَى بِهِ «خداوندا! از تو مسألت می‌کنم به آن نامت که با ذکر به وسیله آن علی طَلَّلِ الْمَاءِ، کَمَا يُمَشَى بِهِ عَلَي جَدِّدٍ بر روی آب راه می‌روند، چنانچه بر روی زمین سخت

ص: ۱۴۰

الْمَارِضِ، وَأَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِي يَهْتَرُّ لَهُ وَهَمُورًا، وَاز تو می‌خواهم به حق آن نامت که عرش برای آن به عَرْشُكَ، وَأَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِي تَهْتَرُّ لَهُ أَقْدَامُ لِرْزِهِ، وَاز تو می‌خواهم به حق آن اسمت که گام‌های مَلَائِكَتِكَ، وَأَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِي دَعَاكَ بِهِ فَرَشْتَانُ إِلَى لِرْزِهِ، وَاز تو می‌خواهم به حق آن نامت که مُوسَى مِنْ جَانِبِ الطُّورِ، فَاسْتَجَبْتَ لَهُ، وَالْقَيْتِ

ص: ۱۴۱

موسی ترا با آن از سوی کوه طور خواند و دعایش را مستجاب کردی و محبت علیه مَحَبَّةً مِنْكَ، وَأَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الَّذِي غَفَرْتَ
خویش را به او القا کردی، و از تو می‌خواهم به آن نامت که بِهِ لِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ مَا تَقَدَّمَ مِنْ غَنَاءٍ وَآيُنْدَهُ
حضرت محمد (صلی الله علیه وآله) را بخشیدی ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ، وَأَثَمَمْتَ عَلَيْهِ نِعْمَتَيْكَ، أَنْ وَنِعْمَتِ خُودِ رَا بَرِ اُو تَمَامِ كَرْدِي كِه
تَرْزُقْنِي خَيْرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ»

مرا از خیر دنیا و آخرت بهره‌مند سازی.»

و حاجات خود را می‌خواهی.

ص: ۱۴۲

دعای دور دوم

«اللَّهُمَّ إِنِّي إِلَيْكَ فَقِيرٌ، وَإِنِّي خَائِفٌ مُسْتَجِيرٌ، «خداوندا! من به تو نیازمندم، و من بیمناک و پناه جویم، فَلَا تُعَيِّرْ جَسْمِي وَلَا تُبَدِّلْ اسْمِي».

پس جسمم را دگرگون مساز و نامم را تبدیل مکن»

سپس می گویی:

سَأَلُكَ فَقِيرُكَ مَسْكِينُكَ بِبَابِكَ، فَتَصَدِّقْ عَلَيْهِ كَدَايَ تُو، مَسْكِينِ تُو بَه دَر خَانَهَاتِ آمَدَه، بَهْشْتِ رَا بَه اَوْ بِالْجَنَّةِ. اللَّهُمَّ الْبَيْتُ بَيْتُكَ، وَالْحَرَمُ حَرَمُكَ، عَطَا فَرْمَا، خَدَاوَنَدَا! خَانَه، خَانَه تُو وَ حَرَم، حَرَم تُو وَالْعَبْدُ عَبْدُكَ، وَهَذَا مَقَامُ الْعَائِدِ الْمُسْتَجِيرِ بِكَ وَ بَنَدَه، بَنَدَه تُو اسْت، وَ اَيْنِ اسْت

ص: ۱۴۳

جایگاه پناهنده تو مِنَ النَّارِ، فَأَعْتَقْنِي وَوَالِدَتِي وَأَهْلِي وَوُلْدِي از آتش دوزخ، مرا و پدر و مادرم را و خانواده‌ام و فرزندانم و إِخْوَانِي الْمُؤْمِنِينَ مِنَ النَّارِ، يَا جَوَادُ يَا و برادران ایمانی‌ام را از آتش آزاد ساز، ای بخشنده وای کَرِيمٌ».

کریم.»

دعای دور سوم

«اللَّهُمَّ أَدْخِلْنِي الْجَنَّةَ بِرَحْمَتِكَ، وَأَجِرْنِي «خداوندا! مرا به بهشت وارد ساز به رحمت بِرَحْمَتِكَ مِنَ النَّارِ، وَعَافِنِي مِنَ السُّقْمِ، وَأَوْسِعْ لِي مِنْ رِزْقِكَ الْحَلَالِ، وَارْحَمْنِي بِرَحْمَتِكَ يَا كَرِيمُ».

آتش پناهم ده، و از بیماری عافیتم بخش، و از عَلَيَّ مِنَ الرِّزْقِ الْحَلَالِ،

ص: ۱۴۴

وَأَدْرَأَ عَنِّي شَرَّ فَسَيْقِهِ رَوْزِي حَلَالٍ وَسَعْتَمِ دَه، وَدُورِ كُنْزٍ مِنْ شَرِّ تَبْهَكَارِ الْجِنِّ وَالْأَنْسِ، وَشَرِّ فَسَقَةِ الْعَرَبِ وَالْعَجَمِ، يَا جَنَّ وَانْسِ رَا، وَشَرِّ فَاسْقَانِ عَرَبٍ وَعَجَمِ رَا، أَي ذَا الْمَنْ وَالطُّوْلِ، وَالْجُودِ وَالْكَرَمِ، إِنَّ عَمَلِي صَاحِبِ نِعْمَتٍ وَفَضْلٍ، أَي بَخْشَنده كَرِيمٍ، عَمَلِمِ ضَعِيفٌ فَضَاعِفُهُ لِي، وَتَقَبَّلُهُ مِنِّي، إِنَّكَ أَنْتَ ضَعِيفٌ أَنْ رَا مَضَاعِفِ سَازِ، وَآن رَا مِنْ بَظِيرِ كِه تَوِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ».

شنوا و دانایی.»

ص: ۱۴۵

دعای دور چهارم

«یا اللهُ یا وَلِیَّ الْعَافِیَةِ، وَخَالِقَ الْعَافِیَةِ، وَرَازِقَ «ای خدا! ای صاحب عافیت و خالق عافیت و رازق العافیة، وَالْمُنْعَمَ بِالْعَافِیَةِ، وَالْمَنَّانَ بِالْعَافِیَةِ، عَافِیْتَ وَبَخَشِنْدَهُ عَافِیْتَ وَدَهَنْدَهُ نَعْمَتِ عَافِیْتَ وَالْمُتَفَضِّلُ بِالْعَافِیَةِ عَلَیَّ وَعَلَى جَمِیعِ خَلْقِکَ، وَافْزَایِنْدَهُ عَافِیْتَ بِرِمن وَهمه آفریده‌هایت، یا رَحْمَانَ الدُّنْیَا وَالْآخِرَةِ وَرَحِیمَهُمَا، صَلِّ عَلَیَّ ای خدای رحمان و رحیم در دنیا و آخرت، درود فرست بر مُحَمَّد و آلِ مُحَمَّد، وَارْزُقْنَا الْعَافِیَةَ، وَدَوِّامَ مُحَمَّدٍ وَخاندانش، و عافیت را روزی گردان؛ دوام العافیة، وَتَمَامَ الْعَافِیَةِ، وَشُکْرَ الْعَافِیَةِ فِی الدُّنْیَا عَافِیْتَ

و تمام عافیت و شکر عافیت را در دنیا

وَالْآخِرَةِ، یا أَرْحَمَ الرَّاحِمِینَ».

و آخرت ای مهربان ترین مهربانان.»

ص: ۱۴۶

دعای دور پنجم

«الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي شَرَّفَكَ وَعَظَمَكَ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ «حمد خدایی را که تو (کعبه) را شرف و عظمت بخشید، و حمد خدایی الَّذِي بَعَثَ مُحَمَّدًا نَبِيًّا، وَجَعَلَ عَلَيْنَا إِمَامًا. اللَّهُمَّ رَاسِتْ كِه مُحَمَّد (ص) رَا بِه نُبُوت بَرَانْگِيخْت و عَلِي (ع) رَا اِمَام قَرَار دَاد، خدَاوندَا اِهْرِيْد لَهْ خِيَاَر خَلْقَك، وَجَنَّبُهْ شِرَاَر خَلْقَك».

نيكان خلقت را به زيارت كعبه رهنمون باش، و تبهكاران را از آن دور گردان.

آنگاه می گویی:

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَپروردگارا! در دنيا به ما نيكي و در آخرت نيكي بخش قِنَا عَذَابِ النَّارِ.
و از عذاب آتش بازمان دار.

ص: ۱۴۷

دعای دور ششم

«اللَّهُمَّ الْبَيْتُ بَيْتُكَ، وَالْعَبِيدُ عِبِيدُكَ، وَهَذَا مَقَامُ «خداوندا! خانه، خانه تو، و بنده، بنده تو و این جایگاه اُعَانِدِ بِكَ مِنَ النَّارِ. اللَّهُمَّ مِنْ قِبَلِكَ الرُّوحُ پناهنده به تو از آتش است، خداوندا! از سوی تو است رحمت وَالْفَرَجُ وَالْعَافِيَةُ. اللَّهُمَّ اِنَّ عَمَلِي ضَعِيفٌ وَ كَشَائِشِ وَ عَافِيَتِ، خداوندا! عملم ضعیف است، فَضَاعِفُهُ لِي، وَ اَغْفِرْ لِي مَا اَطَّلَعْتَ عَلَيْهِ مِنِّي وَ اَنْ رَا مِضَاعِفِ سَازِ، وَ اَنْجِه رَا بَر تُو اَشْكَارِ وَ بَر خَلَقْتَ خَفِي عَلِي خَلْقِكَ، اَسْتَجِيرُ بِاللّٰهِ مِنَ النَّارِ».

پنهان است بر من ببخش، از آتش به خدا پناه می‌برم.»

ص: ۱۴۸

دعای دور هفتم

«اللَّهُمَّ إِنَّ عِنْدِي أَفْوَاجاً مِنْ ذُنُوبٍ، وَأَفْوَاجاً «خداوندا! مرا انبوهی از گناه و انبوهی مِنْ خَطَايَا وَعِنْدَكَ أَفْوَاجٌ مِنْ رَحْمَةٍ، از لغزش است و ترا انبوهی از رحمت وَأَفْوَاجٌ مِنْ مَغْفِرَةٍ، يَا مَنْ اسْتَجَابَ لِي بِغَضٍّ وَانْبُوهُی از مغفرت، ای آنکه مستجاب کردی دعای دشمن ترین خَلْقِهِ إِلَيْهِ إِذْ قَالَ أَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمٍ يُبْعَثُونَ، خلقت (شیطان) را، آنگاه که گفت: «مرا تا روز رستاخیز مهلت ده» اسْتَجِبْ لِي».

ص: ۱۴۹

دعایم را مستجاب گردان.

سپس حاجات را بخواه و آنگاه بگو:

«اللَّهُمَّ قَنِّعْنِي بِمَا رَزَقْتَنِي، وَبَارِكْ لِي فِيهَا» خداوندا! مرا به داده‌ات قناعت بخش، آنچه را داده‌ای آتینتی.

برایم برکت ده.

و هنگامی که مقابل مقام حضرت ابراهیم رسیدی، بگو:

«اللَّهُمَّ أَعِزِّي رَقِيبِي مِنَ النَّارِ، وَوَسِّعْ عَلَيَّ مِنَ» خداوندا! مرا از آتش آزاد ساز و از روزی حلال الرزق الحلال، وادراً عینی شرفساقه

العرب بر من وسعت بخش و شر فاسقان عرب و والعجم وشر فسقه الجن والناس.

ص: ۱۵۱

دعای اشواطِ سعی**دعای دور اول از صفا به مروه**

«اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا، وَسُبْحَانَ اللَّهِ «خدا آن گونه که باید از همه چیز برتر است و سپاس فراوان برای اوست و منزّه است الْعَظِيمِ وَبِحَمْدِهِ الْكَرِيمِ بُكْرَةً وَأَصْتِيلاً، وَمَنْ خَدَاوَنَد بزرگ و سپاس برای خداوند کریم در هر صبحگاهان و شامگاهان. پس بخشی از اللَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا، لَا إِلَهَ إِلَّا شَبْرًا» گوی در شب

ص: ۱۵۲

طولانی. خدایی جز الله وَحْدَهُ وَحْدَهُ، أَنْجَزَ وَعْدَهُ، وَنَصَرَ عَبْدَهُ، خدای یکتا نیست، او به وعده خود وفا کرد، و بنده خود را یاری داد وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَخِدَّةَهُ، لَا شَيْءَ قَبْلَهُ وَلَا بَعْدَهُ، و به تنهایی لشکرهای (دشمن) را در هم شکست. چیزی نه قبل از او و نه بعد از او نیست، يُحْيِي وَيُمِيتُ، وَهُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ وَلَا يَفُوتُ زنده می‌کند و می‌میراند، و او زنده همیشگی است نمی‌میرد و هرگز فوت اَبَدًا، بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، رَبُّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَعْفُ وَتَكَرَّمْ

ص: ۱۵۳

چیزی قادر و توانا است، پروردگارا مرا ببخشای و بر من ترحم کن، ببخشای و تجاوزِ عَمَّا تَعَلَّمِ إِنَّكَ تَعَلَّمُ مَا لَا نَعْلَمُ، إِنَّكَ و بزرگواری کن، و از آنچه تو می‌دانی در گذر، همانا تو می‌دانی آنچه را ما نمی‌دانیم، همانا تو، أَنْتَ اللَّهُ الْأَعَزُّ الْأَكْرَمُ، رَبِّ نَجِّنَا مِنَ النَّارِ عزیزترین و گرامی‌ترین خدائی، پروردگارا ما را از آتش، سَالِمِينَ غَانِمِينَ، فَرِحِينَ مُسْتَبْشِرِينَ مَعَ عِبَادِكَ صحیح و سالم نجاتمان ده، (درحالی‌که) خوشحال بوده، بشارتمان دهند. همراه با بندگان الصَّالِحِينَ، مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ شَائِسْتَات، همراه با آنان که بدانها نعمت بخشیدی، از النَّبِيِّينَ وَالصَّادِقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ

ص: ۱۵۵

نزدیک مروه این آیه خوانده می‌شود:

(إِنَّ الصَّافَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ «همانا سعی صفا و مروه، از شعائر دین خداست، پس هر کس، حج البیتِ او اعتمر فلا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطُوفَ بِهِمَا، عمره را بجای آورد، باکی بر او نیست که سعی صفا و مروه کند، وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ).
و هر کس نیکی کند. خدا به وی پاداش خواهد داد که او سپاسگزار و داناست.»

ص: ۱۵۶

دعای دور دوم از مروه به صفا

«اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ وَلِلَّهِ الْحَمْدُ، لَا «خدا برتر از هر چیز است. و حمد و سپاس مخصوص اوست.

إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ الْوَاحِدُ الْأَحَدُ، الْفَرْدُ الصَّمَدُ، الَّذِي مَعْبُودِي بِهِ جَزَاءُ اللَّهِ نَيْسَتْ، خَدَائِي كَمَا يَكْتَا وَبِي هَمْتَا وَبِي نِيَاظُ اسْتِ، مَعْبُودِي لَمْ يَتَّخِذْ صَاحِبَهُ وَلَا وُلْدًا، وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ كَمَا دُوسْتُ وَفَرْزَنْدُ بَرَايَ خُودِ نَكْرَفْتَه اسْتِ، دَر حُكُومْتِ، اَو رَا شَرِيكِي نَيْسْتِ، فِی الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَرِيٌّ مِّنَ الذُّلِّ وَكَبِيْرُهُ وَیَاوَرِي كَمَا بَر عَزْتَش اَفْزَايِد نَخَوَا هَدُ دَا شْتِ وَ اَو رَا بَه بَزْرَكِي وَ تَكْبِيْرًا، اَللّٰهُمَّ اِنْكَ قُلْتِ فِی كِتَابِكَ الْمُنَزَّلِ: بَزْرَكُوَارِي يَاد كُن، خَدَاوَنَدَا هَمَانَا تُو خُودِ دَر

ص: ۱۵۸

و ما را همراه با نیکان بمیران، پروردگارا آنچه را به رسولانت رُسُلِکَ وَلَا تُخْزِنَا یَوْمَ الْقِیَامَةِ إِنَّکَ لَا تُخْلِفُ وَعْدَهُ فرمودی به ما عنایت کن و روز قیامت ما را خوار و ذلیل مگردان، همانا تو در وعده المِیْعَادِ، رَبَّنَا عَلَیْکَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَیْکَ أَنْبَأْنَا وَإِلَیْکَ تَخْلِفُ نمی‌کنی، پروردگارا ما بر تو توکل نموده‌ایم و به تو رو کردیم، و به سوی تو الْمَصِیْرُ، رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِینَ سَبَقُونَا برمی‌گردیم، پروردگارا بر ما و بر برادرانی که در ایمان آوردن بِالْإِیْمَانِ، وَلَا تَجْعَلْ فِی قُلُوبِنَا غِلًّا بر ما پیشی گرفته‌اند بیخشای، و کینه کسانی که ایمان آورده‌اند را

ص: ۱۵۹

لِّلَّذِينَ آمَنُوا، رَبَّنَا إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ، رَبِّ اغْفِرْ دَر قُلُوبِ مَا قَرَار مَدَه پَرورد گارا همانا تو رُؤُف و مهربانی، خدایا ببخش وَاَرْحَمْ وَاَعْفُ وَتَكْرَمُ وَتَجَاوِزُ عَمَّا تَعْلَمُ، إِنَّكَ وَ به من رحم کن و بزرگواری فرما و از آنچه که از من می‌دانی درگذر، همانا تو تَعْلَمُ ما لا نَعْلَمُ، إِنَّكَ أَنْتَ اللهُ الْأَعَزُّ الْأَكْرَمُ.

می‌دانی آنچه را من نمی‌دانم، به درستی که تو عزیزترین و گرامی‌ترین هستی.» (إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللهِ فَمَنْ حَجَّ «همانا سعی صفا و مروه، از شعائر دین خداست، پس هر کس، حج النبیت أو اعتمر فلا جناح علیه أن يطوف بهما، و عمره را بجای آورد، باکی بر او نیست که سعی

صفا و مروه بجای آورد، وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ).

و هر کس با میل و رغبت نیکی کند. خدا به وی پاداش خواهد داد که او سپاسگزار و دانا است.»

دعای دور سوم از صفا به مروه

«اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ وَلِلَّهِ الْحَمْدُ،» خدا برتر از هر چیز است و حمد مخصوص اوست، رَبَّنَا أْتِمِّمْ لَنَا نُورَنَا وَاعْفِرْ لَنَا إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْخَيْرَ كُلَّهُ حَيْثُ قَدَرْتَهُ وَتَوَانَيْتَهُ، بارپروردگارا همانا تو بر هر شئی قَدِيرٌ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْخَيْرَ كُلَّهُ حَيْثُ قَدَرْتَهُ وَتَوَانَيْتَهُ، بارپروردگارا همانا من از تو می‌خواهم تمامی خیر را عَاجِلُهُ وَآجِلُهُ، وَأَسْأَلُكَ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ. زودرس آن را، و برای گناهانم از تو طلب آمرزش می‌کنم، رَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.

ص: ۱۶۱

رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ و رحمت و مغفرت تو را از تو می‌طلبم ای مهربانترین مهربانان پروردگارا بیامرزش و رحم کن، وَاَعْفُ وَتَكْرَمْ وَتَجَاوَزْ عَمَّا تَعَلَّمْ، إِنَّكَ تَعَلَّمْ و ببخش و بزرگواری کن، و از آنچه می‌دانی بگذر همانا تو می‌دانی ما لا- نَعَلَّمْ، إِنَّكَ أَنْتَ اللَّهُ الْبَاعِزُ الْأَكْرَمُ، رَبِّ آنچه ما نمی‌دانیم همانا تو عزیزترین و گرامی‌ترین خدائی، پروردگارا زِدْنِي عِلْمًا وَلَا تُرْغِ قَلْبِي بَعِيدًا إِذْ هِدَيْتَنِي وَهَبْ بِرِ دَانِشْ مِنْ بِيْفْرَايِ و پس از آنکه هدایتیم کردی قلب و دلم را تیره مساز. و از ناحیه لی مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ. اللَّهُمَّ خودت به من رحمت بخش همانا تو بسیاربخشنده‌ای. پروردگارا عَافِنِي فِي سَمْعِي وَبَصَرِي، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ،

ص: ۱۶۲

به من سلامتی در شنوائی و بینائی عنایت کن، خداوندی جز تو نیست.

سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ، اللَّهُمَّ إِنِّي مِنْكَ أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُفْرِ وَالْفَقْرِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ مِنْ كَفْرٍ وَ نَادَارٍ بِكَ مِنْ غَضَبِكَ وَ خَشَمٍ وَ غَضَبِكَ مِنْ سَخَطِكَ وَ بِمُعَافَاتِكَ مِنْ عُقُوبَتِكَ، بِكَ خَشْنُودٍ وَ مِنْ عِقَابِكَ بِكَ مِنْكَ لَا أُحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ، أَنْتَ وَ پناه می‌برم به تو از تو، شمارش

ص: ۱۶۳

نمی‌توانم بکنم درود و ثنا بر تو را، تو کما أَثْنَيْتَ عَلَيَّ نَفْسِكَ، فَلَكَ الْحَمْدُ حَتَّى هَمَانِغُونَه‌ای که خود از خویش ستایش کرده‌ای، سپاس تو را گویم تا تَرْضَى».

راضی گردی.»

(إِنَّ الصِّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شِعَابِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ «همانا سعی صفا و مروه، از شعائر دین خداست، پس هر کس، حج البیت أو اعتمر فلا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا، و عمره را بجای آورد، باکی بر او نیست که سعی صفا و مروه بجای آورد، وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ»).

و هر کس نیکی کند. خدا به وی پاداش خواهد داد که او سپاسگزار و داناست.»

ص: ۱۶۵

در وعده‌ها راستگو اَلْأَمِينُ، اَللّهُمَّ اِنِّیْ اَسْأَلُكَ کَمَا هَدَيْتَنِیْ لِلاِسْلَامِ و اَمین است، بارخدایا همانا از تو می‌خواهم همانگونه که به اسلام هدایت کردی، اَنْ لَا تُنَزِعَهُ مِنِّیْ حَتّٰی تَتَوَفَّانِیْ عَلَیْهِ وَاَنَا اِسْلَامٌ رَا اَز من مگیر تا آن زمان که مرا بر اسلام بمیرانی و من مُسْلِمٌ، اَللّهُمَّ اجْعَلْ فِی قَلْبِیْ نُورًا، وَفِی سَمْعِیْ مُسْلِمًا بَاشم. بارخدایا قلبم را نورانی کن و در گوشم نُورًا، وَفِی بَصِیْرِیْ نُورًا، اَللّهُمَّ رَبِّ اشْرَحْ لِیْ نوری قرار بده و چشمم را نورانی گردان، بارخدایا سینه‌ام را گشاده گردان، صَدْرِیْ وَیَسِّرْ لِیْ اَمْرِیْ، وَاَعُوْذُ بِكَ مِنْ شَرِّ و به من شرح صدر عنایت کن و کار مرا آسان نما. و پناه می‌برم به تو از شر وَسَاوِسِ الصُّدْرِ وَشَتَاتِ

ص: ۱۶۶

الْأَمْرِ، وَفِتْنَةِ الْقَبْرِ، وَسُوسَةِ هَٰئِهِ دُرُونِي وَپَرَاكَنْدَگِي كَارِهَا، وَعَذَابِ قَبْرِ، اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَعُوْذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا يَلِيْجُ فِي الْلَيْلِ بِارْحَمٰى هَمٰنَا بِه
تو پناه مي برم از شر آنچه در شب وارد مي شود وَمِنْ شَرِّ مَا يَلِيْجُ فِي النَّهَارِ، وَمِنْ شَرِّ مَا تَهْبُّ وَاز شر آنچه در روز وارد مي شود، وَاز
شر آنچه با دها به الرِّياحِ، يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ، سُبْحَانَكَ مَا دَر پِي دَارِنْد. اِي مَهْرِبٰنْتَرِيْنَ مَهْرِبٰنَانِ مَنْزَهِيْ تُو اَنْ كَوْنِه كِه عِبَادَتِكَ حَقُّ
عِبَادَتِكَ يَا اَللّٰهُ، سُبْحَانَكَ مَا

ص: ۱۶۷

شایسته تو است حق ستایش و عبودیت ترا بجای نیاوردیم، ای خدا، منزهی تو، ذِکْرُنَاكَ حَقٌّ ذِکْرِكَ يَا اللَّهُ، رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ حَقَّ يَادِ تَرَاهِيْجٍ گوينده ذکرى ادا نکرده است، ای خدا، پروردگارا بیامرز و ببخش وَاغْفُ وَتَكَرَّمْ وَتَجَاوَزْ عَمَّا تَعَلَّمْ، إِنَّكَ تَعَلَّمْ وَازْ مِنْ دَرِّ گِذْرٍ وَگِرامی ام دار و از آنچه می دانی در گذر، همانا تو می دانی ما لا نَعَلَّمْ، إِنَّكَ أَنْتَ اللَّهُ الْأَعَزُّ الْأَكْرَمُ.»

آنچه را ما نمی دانیم، همانا تو عزیزترین و گرامی ترین خدائی.»

(إِنَّ الصِّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ «همانا سعی صفا و مروه، از شعائر دین خداست، پس هر کس، حج الیتّیّتِ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا، و عمره را بجای آورد، باکی بر او نیست که سعی صفا و مروه بجای آورد، وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ».)

و هر کس با میل و رغبت نیکی کند. خدا به وی پاداش خواهد داد که او سپاسگزار و دانا است.»

دعای دور پنجم از صفا به مروه

«اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ وَلِلَّهِ الْحَمْدُ،» خدا برتر از هر چیز است و حمد و ستایش مخصوص ذات اوست سُبْحَانَكَ مَا شَكَرْنَاكَ حَقَّ شُكْرِكَ يَا اللَّهُ، منزهی تو، ای خداوند، آنگونه که شایسته توست شکر تو را بجای نیاوردیم سُبْحَانَكَ مَا أَعْلَى شَأْنِكَ يَا اللَّهُ، اللَّهُمَّ حَبِّبْ مَنْزِهِي تَوْ، چه بلندمرتبه است شأن و مقام تو ای خداوند، بارالها اِئِنَّا الْاِيْمَانِ، وَزَيَّنَّهُ فِي قُلُوْبِنَا، وَكَرَّهُ اِئِنَّا

ص: ۱۶۹

الْكَفْرَ اِيْمَانَ رَا مَحْبُوْبَ مَا قَرَارَ دَه، وَ قَلُوْبَ مَا رَا بَا اَنْ زِيْنَتَ بَخْش، مَا رَا اَز كَفْرٍ وَالْفُسُوْقَ وَالْعِصْيَانَ، وَاجْعَلْنَا مِنَ الرَّاشِدِيْنَ، وَ خُرُوْجِ
 اَز مَسِيْرِ حَقِّ وَ نَافِرْمَانِيْ گَرِيْزَانِ كُنْ، وَ مَا رَا اَز هِدَايَتِ شَدِّ گَانِ قَرَارَدَه.

رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَاعْفُ وَتَكْرَمْ وَتَجَاوِزْ عَمَّا پُرُوْرَدِ گَارَايِيْمَرْزِ وَ بَرِ مَا رَحِمَ كُنْ وَ بِيْخْشَايِ وَ بَزْرِ گُوَارِيْ كُنْ، اَز اَنْجَه تَعْلَمُ، اِنَّكَ تَعْلَمُ
 مَا لَا نَعْلَمُ، اِنَّكَ اَنْتَ اللهُ الْبَاعِزُ مِي دَانِيْ دَرِ گِذْرِ، هِمَانَا تُو مِي دَانِيْ اَنْجَه رَا كه مَا نَمِي دَانِيْم، هِمَانَا تُو عَزِيْزْتَرِيْنِ الْبَاكِرْمُ، اَللّٰهُمَّ قِنِيْ
 عَذَابَكَ يَوْمَ تَبْعَثُ عِبَادَكَ، وَ گَرَامِي تَرِيْنِ خِدَائِيْ، خِدَايَا رُوْزِي كه بِنْدِ گَانَتِ رَا اَز قَبْرِ بِيْرُوْنِ مِي آوَرِي اَز عَذَابَتِ مَحْفُوْظْمَانِ دَار.

ص: ۱۷۱

يَزُولُ أَيْدَاءَ، اللَّهُمَّ اجْعَلْ فِي قَلْبِي نُورًا، وَفِي هَرَكِزِ پايان نمی‌یابد، بارخدا یا در قلب من نوری قرار ده، و در سَمْعِي نُورًا، وَفِي بَصِيرِي نُورًا، وَفِي لِسَانِي گوشم نوری، و در چشمم نوری، و در زبانم نُورًا، وَعَنْ يَمِينِي نُورًا، وَمِنْ فَوْقِي نُورًا، نوری، از طرف راستم نوری و از بالای سرم نوری وَاجْعَلْ فِي نَفْسِي نُورًا، وَعَظْمِي لِي نُورًا.

و در وجودم نوری قرار ده، زیاد کن بر من نور را.

«رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي».

«پروردگارا سینه‌ام را گشاده گردان و کارم را آسان نما.»

(إِنَّ الصِّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ «همانا سعی صفا و مروه، از شعائر دین

خداست، پس هرکس، حج البیتِ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا، و عمره را بجای آورد، باکی بر او نیست که سعی صفا و مروه بجای آورد،

وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ).

و هرکس نیکی کند. خدا به وی پاداش خواهد داد که او سپاسگزار و داناست.»

ص: ۱۷۲

دعای دور ششم از مروه به صفا

«اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ وَلِلَّهِ الْحَمْدُ،» خدا برتر از هر چیز است و حمد و سپاس مخصوص اوست.
 لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ وَحْدَهُ، صَدَقَ وَعْدُهُ، وَنَصَرَ مَعْبُودِي جِزِ خَدَائِ يَگانه نیست، وعده او راست بود و او به عهد خود وفا کرد، و بنده خود
 را عَبْدَهُ، وَهَزَمَ الْأَخْزَابَ وَحْدَهُ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَلَا يَارِي دَاد. و به تنهایی، گروه‌ها (دشمنان) را درهم شکست معبودی جز الله نیست،
 نَعْبُدُ إِلَّا إِيَّاهُ، مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ جِزْ أَوْ كَسَى رَا نَمِي پَرَسْتِيم، دینمان را برای او خالص نموده ایم گرچه

ص: ۱۷۳

الْكَافِرُونَ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَىٰ وَالتُّقَىٰ كَافِرَانَ رَا خُوش نِيَايد بَارخُدَايَا اَز تُو هِدَايَت، وَ خِدَاتِرْسَى، وَالْعِفَافَ وَالْغِنَى، اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ كَالَّذِي عَفَا وَ پَاكِي، وَ بِي نِيَازِي مِي خُوَاهَم. بَارخُدَايَا حَمْد وَ سَتَايش بَرَاي تُو سَتِ آنْگُوْنَه كِه تَقُولُ وَ خَيْرًا مِمَّا تَقُولُ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ خُود مِي گُوئِي وَ چِي سَت بَهْتَر اَز آنْجِه تُو گُوئِي. بَارخُدَايَا مَن اَز تُو دَرخُوَا سَت مِي كَنَم رِضَاكَ وَالْجَنَّةَ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ سَخَطِكَ وَ النَّارِ خَشْنُودِي وَ بَهْسْتت رَا. وَ پَنَاه مِي بَرَم بَه تُو اَز خَشَم وَ آتَش دُو زَخْت وَ مَا يُقَرِّبُنِي إِلَيْهَا مِنْ قَوْلٍ وَ فَعَلٍ أَوْ عَمَلٍ، اللَّهُمَّ وَ آنْجِه كِه مَرَا بَه خَشَم وَ آتَش نَزْدِيك مِي كَنَد اَز

ص: ۱۷۵

و چیزی دون تو نیست، پناه می‌برم به تو از ناداری، و بیحالی و عذاب القبر، و فتنه الغنی، و نسألك الفوز و عذاب قبر، و آزمایش و بی‌نیازی و از تو می‌خواهم رسیدن بالجنه، رب اغفر وارحم و اعف و تکرّم به بهشت را. پروردگارا ببخشای و به من رحم کن. از من درگذر و کرم کن و تجاوز عمّا تعلم، انک تعلم ما لا نعلم، انک و از آنچه می‌دانی بگذر، همانا تو می‌دانی آنچه را ما نمی‌دانیم. همانا تو انت الله الاعز الاکرم».

عزیزترین و گرامی‌ترین خدائی.»

ص: ۱۷۶

(إِنَّ الصِّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شِعَابِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ «همانا سعی صفا و مروه، از شعائر دین خداست، پس هر کس، حج البیت او اعتمر فلا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا، و عمره را بجای آورد، باکی بر او نیست که سعی صفا و مروه بجای آورد، وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ».)
و هر کس نیکی کند. خدا به وی پاداش خواهد داد که او سپاسگزار و داناست.»

دعای دور هفتم از صفا به مروه

«اللَّهُ أَكْبَرُ اللَّهُ أَكْبَرُ، اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ «خدا آنگونه که باید، از همه چیز برتر است و حمد و سپاس فراوان برای کثیراً، اللَّهُمَّ حَبِّبْ إِلَيَّ الْإِيمَانَ، وَزَيِّنْهُ فِي خَدَائِكَ، خدائوندا مرا دوستدار ایمان

ص: ۱۷۷

قرار بده و آن را در قلبی، وَكَرَّهَ إِلَيَّ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ قَلْبِمْ زینت بخش و مرا از کفر، خروج از مسیر حق، و نافرمانی گریزان
 کن وَاجْعَلْنِي مِنَ الرَّاشِدِينَ، رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ و مرا از هدایت‌شدگان قرار ده، پروردگارا بر من ببخش و ترحم کن،
 وَاعْفُ وَتَكْرَمْ وَتَجَاوَزْ عَمَّا تَعَلَّمْ، إِنَّكَ تَعَلَّمُ از من بگذر و بزرگواری فرما و از آنچه تو می‌دانی درگذر، همانا تو می‌دانی ما لا نَعْلَمُ،
 إِنَّكَ أَنْتَ اللَّهُ الْأَعَزُّ الْأَكْرَمُ، اللَّهُمَّ آنچه را ما نمی‌دانیم، همانا تو عزیزترین و گرامی‌ترین خدائی، خدایا
 اخْتِمْ بِالْخَيْرَاتِ آجَالَنَا، وَحَقِّقْ بِفَضْلِكَ آمَالَنَا کارهای ما را بانیکی‌ها پایان‌بخش و آرزوهای ما را به فضل و کرم خود، تحقق‌بخش
 وَسَهِّلْ لِيْلُوغِ رِضَاكَ سُبُلَنَا، وَحَسِّنْ فِي جَمِيعِ

ص: ۱۷۸

و راههای رسیدن به خوشنودی خودت را بر ما آسان فرما و در همه

الْأَحْوَالِ أَعْمَالِنَا، يَا مُنْتَقِدَ الْعُرْقِي، يَا مُنْجِي حَالَاتِ كَارِهَائِي مَا رَا نِيكُو گِردان. ای نجات‌دهنده انسان غرق شده، ای نجات‌دهنده

الْهَلْكَى، يَا شَاهِدَ كُلِّ نَجْوَى، يَا مُنْتَهَى كُلِّ هَلَاكٍ شَدَّكَان، ای شاهد هر پنهان، ای کسی

که انجام تمام شکوی، یا قَدِيمِ الْإِحْسَانِ، یا دَائِمِ الْمَعْرُوفِ، شکایات پیش تو آورده می‌شود. ای که نیکی‌ات قدیم است، و همیشه

شناخته شده‌ای، یا مَنْ لَا غِنَى بِشَيْءٍ عَنْهُ، وَلَا بُدَّ لِكُلِّ شَيْءٍ ای کسی که هیچ چیز بی‌نیاز از او نیست، و برای هر چیز نیازمند منه، یا

مَنْ رَزَقَ كُلَّ شَيْءٍ عَلَيْهِ، وَمَصِيرُ كُلِّ أَوْئِيمٍ، ای کسی که روزی هر موجودی با اوست و پایان هر شئیء إِلَيْهِ، اللَّهُمَّ إِنِّي

ص: ۱۷۹

عَائِدُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا چیزی بسوی اوست، بارخدایا همانا من از شر آنچه اَعْطَيْتَنَا، وَمِنْ شَرِّ مَا
 مَنَعْتَنَا، اللَّهُمَّ تَوَفَّنَا به ما داده‌ای بتو پناه می‌برم و از شر آنچه ما را از آن برحذر داشته‌ای، بارخدایا ما را مُسْلِمِينَ، وَالْحَقْنَا بِالصَّالِحِينَ،
 غَيْرَ خَزَايَا وَلَا- مسلمان بمیران، ما را به نیکان ملحق ساز نه به خواران و مَفْتُونِينَ، رَبِّ يَسِّرْ وَلَا تُعَسِّرْ، رَبِّ أَتَمِّمْ گمراهان، پروردگارا
 آسان نمای و بر ما سخت مگیر، پروردگارا کار ما را به خیر و نیکی بِالْخَيْرِ».

به پایان رسان.»

(إِنَّ الصِّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ «همانا سعی صفا و مروه، از شعائر دین خداست، پس هرکس، حج الَبَيْتِ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا
 جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا،

و عمره را بجای آورد، باکی بر او نیست که سعی صفا و مروه بجای آورد، وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ).
 و هرکس نیکی کند. خدا به وی پاداش خواهد داد که او سپاسگزار و داناست.»

درباره مرکز

بسم الله الرحمن الرحيم

جَاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (سوره توبه آیه ۴۱)

با اموال و جانهای خود، در راه خدا جهاد نمایید؛ این برای شما بهتر است اگر بدانید حضرت رضا (علیه السلام): خدا رحم نماید بنده‌ای که امر ما را زنده (و برپا) دارد ... علوم و دانشهای ما را یاد گیرد و به مردم یاد دهد، زیرا مردم اگر سخنان نیکوی ما را (بی آنکه چیزی از آن کاسته و یا بر آن بیفزایند) بدانند هر آینه از ما پیروی (و طبق آن عمل) می کنند

بنادر البحار-ترجمه و شرح خلاصه دو جلد بحار الانوار ص ۱۵۹

بنیانگذار مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان شهید آیت الله شمس آبادی (ره) یکی از علمای برجسته شهر اصفهان بودند که در دلدادگی به اهل بیت (علیهم السلام) بخصوص حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) و امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) شهره بوده و لذا با نظر و درایت خود در سال ۱۳۴۰ هجری شمسی بنیانگذار مرکز و راهی شد که هیچ وقت چراغ آن خاموش نشد و هر روز قوی تر و بهتر راهش را ادامه می دهند.

مرکز تحقیقات قائمیه اصفهان از سال ۱۳۸۵ هجری شمسی تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن امامی (قدس سره الشریف) و با فعالیت خالصانه و شبانه روزی تیمی مرکب از فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مختلف مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

اهداف: دفاع از حریم شیعه و بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام) تقویت انگیزه جوانان و عامه مردم نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی، جایگزین کردن مطالب سودمند به جای بلوتوث های بی محتوا در تلفن های همراه و رایانه ها ایجاد بستر جامع مطالعاتی بر اساس معارف قرآن کریم و اهل بیت علیهم السلام با انگیزه نشر معارف، سرویس دهی به محققین و طلاب، گسترش فرهنگ مطالعه و غنی کردن اوقات فراغت علاقمندان به نرم افزار های علوم اسلامی، در دسترس بودن منابع لازم جهت سهولت رفع ابهام و شبهات منتشره در جامعه عدالت اجتماعی: با استفاده از ابزار نو می توان بصورت تصاعدی در نشر و پخش آن همت گمارد و از طرفی عدالت اجتماعی در تزریق امکانات را در سطح کشور و باز از جهتی نشر فرهنگ اسلامی ایرانی را در سطح جهان سرعت بخشید.

از جمله فعالیتهای گسترده مرکز:

الف) چاپ و نشر ده ها عنوان کتاب، جزوه و ماهنامه همراه با برگزاری مسابقه کتابخوانی

ب) تولید صدها نرم افزار تحقیقاتی و کتابخانه ای قابل اجرا در رایانه و گوشی تلفن همراه

ج) تولید نمایشگاه های سه بعدی، پانوراما، انیمیشن، بازیهای رایانه ای و ... اماکن مذهبی، گردشگری و ...

د) ایجاد سایت اینترنتی قائمیه www.ghaemiyeh.com جهت دانلود رایگان نرم افزار های تلفن همراه و چندین سایت مذهبی

دیگر

ه) تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و ... جهت نمایش در شبکه های ماهواره ای

و) راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی (خط ۲۳۵۰۵۲۴)

ز) طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و ...

ح) همکاری افتخاری با دهها مرکز حقیقی و حقوقی از جمله بیوت آیات عظام، حوزه های علمیه، دانشگاهها، اماکن مذهبی مانند

مسجد جمکران و ...

مرکز تحقیقات و ترجمه

اصفهان

گام‌ها

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

